

ZAKŁAD SŁUŻBY PREWENCYJNEJ

116

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

Leszek Dyduch • Krzysztof Świerczewski • Wojciech Biedrzycki

UŻYCIE LUB WYKORZYSTANIE
ŚRODKÓW PRZYMUSU BEZPOŚREDNIEGO
PRZEZ POLICJANTÓW

CENTRUM SZKOLENIA POLICJI

Legionowo 2014

Stan prawny na styczeń 2014 r.

Korekta, skład i druk:
Wydział Wydawnictw i Poligrafii
Centrum Szkolenia Policji w Legionowie
Nakład 85 egz.

Spis treści

Wstęp	5
I. Podstawowe pojęcia związane z użyciem lub wykorzystaniem środków przymusu bezpośredniego (L. Dyduch i K. Świerczewski)	7
II. Podstawa prawna i faktyczna użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego (L. Dyduch)	15
III. Rodzaje środków przymusu bezpośredniego (L. Dyduch)	17
IV. Czynności przed użyciem lub wykorzystaniem środków przymusu bezpośredniego (L. Dyduch, W. Biedrzycki)	21
V. Czynności po użyciu lub wykorzystaniu środków przymusu bezpośredniego (W. Biedrzycki)	22
VI. Zakazy użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego (L. Dyduch, W. Biedrzycki)	24
VII. Zasady użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego (L. Dyduch) ...	26
VIII. Ochrona wolności i praw człowieka a użycie lub wykorzystanie środków przymusu bezpośredniego (L. Dyduch)	28
IX. Przypadki użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego (K. Świerczewski, W. Biedrzycki)	30
X. Użycie i wykorzystanie środków przymusu bezpośredniego przez pododdziały zwarte (K. Świerczewski)	41
XI. Dokumentowanie czynności użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego (L. Dyduch, K. Świerczewski)	43
Bibliografia	47

W dniu 5 czerwca 2013 r. weszła w życie ustawa z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej, która kompleksowo uregulowała uprawnienia użycia i wykorzystania środków przymusu bezpośredniego i broni palnej dla 23 podmiotów realizujących zadania na rzecz bezpieczeństwa i porządku publicznego. Do grona tych podmiotów ustawodawca zaliczył również Policję, wprowadzając dla tej instytucji znaczne zmiany w dotychczas obowiązujących przepisach z zakresu użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego i broni palnej, dotyczą one m.in. wielu nowych definicji kluczowych pojęć, nowych treści przypadków użycia lub wykorzystania poszczególnych środków przymusu bezpośredniego, procedur oraz sposobu dokumentowania użycia lub wykorzystania tych środków.

Niniejsze opracowanie ma na celu pomoc policjantom w przyswojeniu wiedzy na temat użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego. Stanowi przydatny materiał dydaktyczny zarówno dla słuchaczy, jak i dla nauczycieli policyjnych. Z pewnością może być cenną lekturą dla słuchaczy szkolenia zawodowego podstawowego, gdyż uwzględnia jego treści programowe i zawiera wiele informacji wynikających z doświadczenia wyniesionego ze służby w jednostkach terenowych oraz pracy dydaktycznej w szkole policyjnej.

Z uwagi na obszerność i złożoność poruszonego tematu, opracowanie to nie może być traktowane jako jedyne źródło wiedzy.

Autorzy

I. Podstawowe pojęcia związane z użyciem lub wykorzystaniem środków przymusu bezpośredniego

---

Skuteczność oraz bezpieczeństwo czynności i działań służbowych policjantów związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa obywateli oraz ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego¹ wymaga stosowania przez nich szerokiego zakresu uprawnień oraz prawnie określonych środków. Do grona policyjnych uprawnień zalicza się również środki przymusu bezpośredniego. Znaczna ich część stanowi podstawowe składniki wyposażenia służbowego każdego policjanta, pozostałe natomiast są przydzielane na stan jednostek organizacyjnych Policji. W przypadku indywidualnego wyposażenia policjantów, rodzaj i ilość środków przymusu bezpośredniego zależą między innymi od rodzaju zadań, jakie otrzymują do realizacji i warunków, w jakich będą je realizować², tj.: celów czynności lub działań służbowych, miejsca, pory dnia, charakteru prawnego wydarzeń, ilości i sposobu zachowania podmiotów objętych czynnościami itp.

Powyższe względy wymuszają teoretyczną i praktyczną znajomość zagadnień związanych z użyciem lub wykorzystaniem środków przymusu bezpośredniego przez każdego policjanta bez względu na reprezentowaną specjalność lub zajmowane stanowisko. Dodatkowym argumentem przemawiającym za doskonaleniem wiedzy i umiejętności w tym temacie jest fakt, że każdy policjant może się znaleźć, również w czasie wolnym od służby, w sytuacji, w której konieczne będzie użycie lub wykorzystanie niektórych środków przymusu bezpośredniego, np. siły fizycznej, w celu przeciwdziałania niszczeniu mienia czy naruszeniu porządku lub bezpieczeństwa publicznego.

Prawidłowe stosowanie obowiązujących przepisów ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o użyciu lub wykorzystaniu środków przymusu bezpośredniego i broni palnej³, zwanej dalej „ustawą”, wymaga objaśnienia występujących w nich lub wiążących się z ich treścią wielu kluczowych pojęć.

Uprawnieni do używania lub wykorzystywania środków przymusu bezpośredniego i broni palnej:

- 1) funkcjonariusze Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego;
- 2) funkcjonariusze Agencji Wywiadu;
- 3) funkcjonariusze Biura Ochrony Rządu;
- 4) funkcjonariusze celni;
- 5) funkcjonariusze Centralnego Biura Antykorupcyjnego;
- 6) inspektorzy i pracownicy kontroli skarbowej;
- 7) strażnicy Państwowej Straży Łowieckiej;
- 8) strażnicy Państwowej Straży Rybackiej;
- 9) **funkcjonariusze Policji;**
- 10) funkcjonariusze i żołnierze Służby Kontrwywiadu Wojskowego;

---

¹ Art. 1 ust. 2 pkt 1 i 2 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2011 r. Nr 287, poz. 1687, z późn. zm.).

² § 26 ust. 1 pkt 6 zarządzenia nr 768 KGP z dnia 14 sierpnia 2007 r. w sprawie form i metod pełnienia służby patrolowej (Dz. Urz. KGP Nr 15, poz. 119, z późn. zm.).

³ Dz. U. z 2013 r. poz. 628, z późn. zm.

- 11) funkcjonariusze Służby Więziennej;
- 12) funkcjonariusze i żołnierze Służby Wywiadu Wojskowego;
- 13) strażnicy straży gminnych (miejskich);
- 14) funkcjonariusze Straży Granicznej;
- 15) strażnicy Straży Leśnej;
- 16) strażnicy Straży Marszałkowskiej;
- 17) funkcjonariusze straży ochrony kolei;
- 18) funkcjonariusze Straży Parku;
- 19) żołnierze Żandarmerii Wojskowej lub wojskowych organów porządkowych;
- 20) pracownicy ochrony uprawnieni do użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego lub broni palnej na podstawie przepisów ustawy z dnia 22 sierpnia 1997 r. o ochronie osób i mienia (Dz. U. z 2005 r. Nr 145, poz. 1221, z późn. zm.);
- 21) inspektorzy Inspekcji Transportu Drogowego⁴.

Uprawnieni do używania lub wykorzystywania środków przymusu bezpośredniego są:

- 1) członkowie służby porządkowej, o których mowa w ustawie z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych (Dz. U. z 2013 r. poz. 611);
- 2) pracownicy zakładów poprawczych, schronisk dla nieletnich lub młodzieżowych ośrodków wychowawczych⁵.

Ponieważ niniejsze opracowanie dotyczy użycia lub wykorzystywania środków przymusu bezpośredniego przez policjantów (zaliczanych przez „ustawę” do grona uprawnionych podmiotów), przytoczona powyżej definicja posiada zasadnicze znaczenie dla przedstawionych w nim treści. Jej zestawienie z brzmieniem art. 5 oraz art. 59 pkt 1 i 2 „ustawy” automatycznie wprowadza interpretację jej przepisów, w taki sposób, że przepisy zawierające pojęcie „uprawniony” (do używania lub wykorzystywania środków przymusu bezpośredniego i broni palnej) należy odczytywać jako odnoszące się do funkcjonariuszy Policji.

Użycie środka przymusu bezpośredniego – należy przez to rozumieć zastosowanie środka przymusu bezpośredniego wobec osoby⁶.

Wykorzystanie środka przymusu bezpośredniego – należy przez to rozumieć zastosowanie środka przymusu bezpośredniego wobec zwierzęcia albo zastosowanie go w celu zatrzymania, zablokowania lub unieruchomienia pojazdu lub pokonania przeszkody⁷.

Zamach – w znaczeniu prawnym to działanie lub zaniechanie człowieka godzące w dobro pozostające pod ochroną przepisów prawa, niekoniecznie pod ochroną prawa karnego. Zatem zamach polega z reguły na działaniu, może jednak posiadać postać zaniechania, jeżeli na określonym podmiocie ciążył prawny obowiązek określonego działania – np. nieudzielenie pomocy tonącemu w morzu przez ratownika wodnego, niepodanie przez lekarza leku, którego brak powoduje śmierć pacjenta⁸.

Zamachem na wolność policjanta lub innej osoby na gruncie przepisów „ustawy” jest każde działanie pozbawiające osobę możliwości przemieszczania się w znaczeniu pokonywania przestrzeni lub poruszania się, niezwiązane z działaniem organu uprawnionego do pozbawienia wolności. Może to być zamknięcie osoby w pomieszczeniu bez możliwości jego opuszczenia, unieruchomienie osobie kończyn dolnych i górnych poprzez związanie bądź założenie kajdanek.

---

⁴ Art. 2 ust. 1 „ustawy”.

⁵ Art. 2 ust. 2 „ustawy”.

⁶ Art. 4 ust. 6 „ustawy”.

⁷ Art. 4 ust. 9 „ustawy”.

⁸ W znaczeniu słownikowym (również potocznym) pojęcie zamachu ma węższy zakres znaczeniowy niż w znaczeniu prawnym. Na gruncie prawnym istotę tego pojęcia najtrafniej wskazują komentarze do art. 25 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. z 1998 r. Nr 88, poz. 553, z późn. zm.).

Czynności zmierzające bezpośrednio do bezpośredniego, bezprawnego zamachu – to działanie lub zaniechanie człowieka będące realizacją przestępnego zamiaru, które następuje podczas etapów bezpośrednio poprzedzających ostatni etap realizacji tego zamiaru, a z okoliczności takiego zachowania nie można ustalić w sposób jednoznaczny i oczywisty, w którym momencie sprawca przystąpi do realizacji ostatniego etapu przestępnego zamiaru. Przykładami takich zachowań będą sytuacje: zbliżanie się osoby z podniesioną ręką ze strzykawką z igłą, gdy możliwe jest rzucenie i wbicie igły w celu zakażenia innej osoby wirusem HIV; wydobywanie broni (szczególnie maszynowej) zza pasa i kierowanie jej w stronę osoby, kiedy nie można ustalić, czy broń jest przygotowana do strzału i czy osoba potrafi skutecznie strzelać bez celowania, oddalanie się osoby od zamieszkałego budynku, pod który podłożyła ładunek wybuchowy, a z okoliczności nie można ustalić, kiedy i w jaki sposób go zdetonuje⁹.

Bezpośredni zamach – ma miejsce tylko wtedy, gdy działanie lub zaniechanie człowieka będące realizacją przestępnego zamiaru następuje w sytuacji, kiedy do realizacji pozostaje już tylko ostatni etap tego zamiaru, np. gdy pozostało tylko nacisnąć spust wycelowanego w osobę pistoletu, zadać pobliskiej osobie uderzenie podniesionym w rękę nożem, włączyć detonator, aby spowodować wybuch bomby umieszczonej w jadącym samochodzie. Według komentarza do art. 25 kk, zamach jest bezpośredni nie tylko wtedy, gdy jego sprawca już go realizuje, lecz także wtedy, gdy obiektywna ocena sytuacji prowadzi do niewątpliwego wniosku, że sprawca niezwłocznie przystąpi do ataku na dobro chronione prawem¹⁰.

Bezprawny zamach – czyli sprzeczny z obowiązującym prawem¹¹. Z pojęciem zamach wiąże się również określenie „rzeczywisty zamach”, definiowane w literaturze jako zamach rozgrywający się w realnym świecie, nie urojony, nie na żarty, czy nie symulowany. W sytuacji wystąpienia zamachu urojonego, czyli takiego, który istnieje tylko w świadomości danej osoby, jej działanie należy rozpatrywać przez pryzmat art. 29 kk, regulującego kwestię działania w błędzie¹².

Bezpieczeństwo – w znaczeniu słownikowym bezpieczeństwo jest definiowane jako stan niezagrożenia, spokoju, pewności¹³. Inaczej mówiąc, jest to sytuacja (stan) obiektywnej wolności od zagrożeń. Zagrożenia natomiast to zachowania ludzi lub zwierząt, albo zjawiska przyrody w otaczającym świecie, które powodują wysokie prawdopodobieństwo uszczerbku dla dóbr lub wartości ważnych dla określonego społeczeństwa lub osoby fizycznej (bliskość czasowa i miejscowa naruszenia dóbr lub wartości, ich naruszenie z możliwością kontynuacji lub ponowienia).

Bezpieczeństwo publiczne – pojęcie to nie zostało prawnie zdefiniowane i nie posiada w literaturze jednoznacznej definicji. Pojęcie to można określić jako ogół warunków i instytucji chroniących życie, zdrowie, wolność i mienie obywateli oraz majątek narodowy, ustrój oraz suwerenność państwa przed zjawiskami groźnymi dla ładu prawnego. W prawie karnym występuje pogląd, że tak rozumiane bezpieczeństwo jest wyższym stopniem porządku prawnego, a między tymi pojęciami zachodzi różnica rodzajowa¹⁴.

Ochrona bezpieczeństwa publicznego jest ustawowo określonym zadaniem Policji¹⁵.

---

⁹ Dyduch L., *Postępowanie policjantów z bronią palną przydzieloną do celów służbowych*, Legionowo 2012, s. 61.

¹⁰ Tamże, s. 56; zobacz także *Kodeks karny. Komentarz*, pod red. W. Bojarskiego, LexisNexis, Warszawa 2011, s. 85.

¹¹ Bezpośredni – to niemający ogniw pośrednich, dotyczący kogoś lub czegoś wprost, znajdujący się bardzo blisko, niczym nieprzedzielony. Zob. *Uniwersalny słownik języka polskiego*, pod red. S. Dubisza, t. 1, s. 236.

¹² *Kodeks karny. Komentarz*, pod red. W. Bojarskiego, LexisNexis, Warszawa 2011, s. 85.

¹³ *Uniwersalny słownik języka polskiego*, pod red. S. Dubisza, Warszawa 2006, t. I, s. 234.

¹⁴ *Leksykon policyjny*, pod red. W. Pływaczewskiego, G. Kędzierskiej, WSPol, Szczytno 2001, s. 32.

¹⁵ Art. 1 ust. 2 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji.

Przymus bezpośredni – presja wywierana bezpośrednio na osobę (powodowanie bólu fizycznego oraz dyskomfortu psychicznego), powodująca konieczność jej działania wbrew swojej woli (np. zgodnie z prawnym poleceniem)¹⁶.

Analiza treści zawartych w ustawach regulujących stosowanie przymusu bezpośrednio¹⁷ oraz opracowań literatury¹⁸ pozwala, zdaniem autorów opracowania, określić pojęcie jako siłowe – fizyczne oraz psychiczne oddziaływanie uprawionego podmiotu na człowieka w celu uzyskania określonego prawnego jego zachowania poprzez:

- wyrządzenie dolegliwości fizycznej – bólu (stosowanie dźwigni transportowych lub obezwładniających), obezwładnienie lub unieruchomienie kończyn (założenie kajdanek, kaftana bezpieczeństwa),
- wymuszenie pożądanego zachowania, np. zatrzymanie osoby przemieszczającej się samochodem (bez wywoływania dolegliwości fizycznej oraz psychicznej – użycie kolczatki drogowej).

Od przymusu bezpośredniego należy odróżnić tzw. **przymus pośredni** – związany ze stosowaniem dolegliwości psychicznej lub uszczerbku ekonomicznego, np. poinformowanie sprawcy wykroczenia o możliwości ukarania mandatem karnym lub skierowania sprawy do sądu, ukaranie mandatem lub zatrzymanie prawa jazdy.

Bierny opór – to fizyczne przeciwstawienie się wykonaniu prawnego żądania funkcjonariusza publicznego lub osoby do pomocy mu przybranej, niebędące stosowaniem przemocy lub groźby przemocy, uniemożliwiające lub utrudniające mu wykonanie prawnych czynności służbowych albo wymuszające wykonanie takich czynności, np.: położenie się osoby na podłodze mieszkania, aby uniemożliwić otwarcie drzwi i niereagowanie na polecenia ich odblokowania, chwycenie się słupa, barierki i niereagowanie na polecenia przejścia we wskazane miejsce¹⁹.

Osoba, która stosuje bierny opór, w ogóle nie oddziałuje fizycznie na swoje otoczenie, przyjmując bierną postawę – przeciwstawia się określonym stanom rzeczy, nie wykonuje działań, jej czyn polega na zaniechaniu, braku jakiegokolwiek aktywności (do której jest prawnie obowiązana)²⁰.

Czynny opór – to zmuszanie funkcjonariusza publicznego lub osoby do pomocy mu przybranej do przedsięwzięcia lub zaniechania prawnej czynności służbowej, poprzez zastosowanie przemocy lub groźby bezprawnej²¹, np. przytrzymywanie lub szarpanie za mundur, popychanie, blokowanie ciałem przejścia. Tak więc warunkiem uznania konkretnego zachowania osoby za czynny opór jest jej kierunkowa aktywność, wyrażająca się w działaniu, mającym na celu przeciwstawienie się cudzej woli czy stosowaniu przymusu (przez uprawionego funkcjonariusza publicznego)²².

Agresja – napastliwe, brutalne zachowanie się wobec kogoś lub czegoś, także silnie negatywne emocje, np. nienawiść, gniew, wywołujące takie zachowania²³.

¹⁶ Zobacz *Mały słownik języka polskiego*, pod red. S. Skorupki, H. Anderskiej, Z. Łępickiej, PWN, Warszawa 1969, s. 670.

¹⁷ Art. 16 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji oraz art. 148 ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (Dz. U. z 2012 r. poz. 1015, z późn. zm.), art. 18 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. z 2011 r. Nr 231, poz. 1375).

¹⁸ Zobacz definicję pojęcia środka przymusu bezpośredniego – L. Dyduch, *Postępowanie policjantów z bronią palną przydzieloną do celów służbowych*, Legionowo 2012, s. 8.

¹⁹ M. Goettel, *Uprawnienia policjanta – stosowanie środków przymusu bezpośredniego*, WSPoL, Szczytno 1996, s. 14.

²⁰ Zobacz P. Kołłątaj, *Czynny i bierny opór*, „Biuletyn Prawny” 2001, nr 10, Biuro Prawne Komendy Głównej Policji.

²¹ M. Bojanowski, J. Giezek, Z. Sienkiewicz, *Prawo karne – część ogólna i szczególna*, LexisNexis, Warszawa 2006, s. 477.

²² P. Kołłątaj, *Czynny i bierny opór* oraz art. 224 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553, z późn. zm.).

²³ *Uniwersalny słownik języka polskiego*, s. 27.

Autoagresja – to działanie lub wiele działań mających na celu spowodowanie psychicznej albo fizycznej szkody. Jest to zaburzenie instynktu samozachowawczego, które wyraża się tendencją do samookaleczeń, samouszkodzeń (uszkodzanie ciała) zagrażających zdrowiu, a nawet życiu. Osoba z różnych przyczyn atakuje samą siebie, powodując u siebie fizyczne obrażenia²⁴.

Osoba zatrzymana (zatrzymany) – to osoba, w stosunku do której zastosowano prawny środek zapobiegawczy w postaci zatrzymania. Środek ten polega na krótkotrwałym pozbawieniu wolności i innych praw obywatelskich w majestacie prawa przez uprawniony organ oraz ograniczeniu niektórych praw i swobód, m.in. swobody przemieszczania się, porozumiewania się z innymi osobami, przyjmowania i przekazywania przedmiotów, dla zapewnienia właściwej realizacji zadań postępowania karnego, karnego wykonawczego, administracyjnego oraz ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego²⁵.

Osoba tymczasowo aresztowana – to osoba, wobec której sąd wydał postanowienie o tymczasowym aresztowaniu²⁶.

Nieletni – w rozumieniu ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich jest to osoba:

- która nie ukończyła lat 18 w zakresie zapobiegania i zwalczania demoralizacji,
- która ukończyła lat 13, ale nie ukończyła lat 17 w zakresie postępowania w sprawach o czyny karalne,
- do ukończenia lat 21 w zakresie wykonywania środków wychowawczych lub poprawczych, w stosunku do osób, względem których środki te zostały orzeczone²⁷.

Czyn karalny – to czyn zabroniony przez ustawę popełniony przez nieletniego jako:

- a) przestępstwo, w tym przestępstwo skarbowe²⁸,
- b) wykroczenie określone w następujących przepisach kodeksu wykroczeń:
  - art. 51 (zakłócenie wybrykami porządku publicznego),
  - art. 69 (niszczenie i uszkodzanie znaków umieszczonych przez organ państwowy),
  - art. 74 (uszkodzanie znaków lub urządzeń zapobiegających niebezpieczeństwu),
  - art. 76 (rzucanie kamieniami w pojazd będący w ruchu),
  - art. 85 (samowolna zmiana znaków lub sygnałów drogowych),
  - art. 87 (prowadzenie pojazdów przez osobę po użyciu alkoholu),
  - art. 119 (kradzież lub przywłaszczenie mienia o wartości ¼ minimalnego wynagrodzenia),
  - art. 122 (paserstwo mienia o wartości ¼ minimalnego wynagrodzenia),
  - art. 124 (niszczenie lub uszkodzanie mienia, jeśli szkoda nie przekracza ¼ minimalnego wynagrodzenia),
  - art. 133 (spekulacja biletami wstępu),
  - art. 143 (utrudnianie korzystania z urządzeń przeznaczonych do użytku publicznego)²⁹.

Niebezpieczny przedmiot – to przedmiot, który ze względu na swój kształt, wymiary, masę, tnącą powierzchnię, ostre zakończenie albo zawarty w nim materiał wybuchowy lub łatwopalny zwyczajnie użyty może spowodować śmierć, ciężkie uszkodzenie ciała, ciężki rozstrój zdrowia, np. broń biała, nóż sprężynowy, siekiera, łom, ale również silny i agresywny pies oraz samochód usiłujący potrącić policjanta. To również każdy inny przedmiot, który użyty

---

²⁴ E. Sawaściuk, *Autoagresja*, „Niebieska Linia” 2003, nr 2.

²⁵ L. Dyduch, *Postępowanie policjantów z bronią palną przydzieloną do celów służbowych*, s. 71.

²⁶ Art. 250 § 1 Kodeksu karnego (Dz. U. Nr 88, poz. 553, z późn. zm.).

²⁷ Art. 1 § 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 2010 r. Nr 33, z późn. zm.).

²⁸ Art. 1 § 2 pkt 2 lit. a ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich.

²⁹ Art. 1 § 2 pkt 2 lit. b ustawy z dnia 30 sierpnia 2013 r. o zmianie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1165) w związku z art. 47 § 9, art. 119, 122 i 124 ustawy z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1247).

niezgodnie z przeznaczeniem lub w sposób niedozwolony może spowodować skutki, jak użycie wobec osoby broni palnej, noża itp.³⁰

Doprowadzenie – należy przez to rozumieć czynności podejmowane w celu przemieszczenia:

- a) osoby zatrzymanej, ujętej lub przymusowo doprowadzanej do właściwych organów lub instytucji w trybie i w przypadkach określonych w przepisach odrębnych,
- b) cudzoziemca pobranego ze strzeżonego ośrodka lub aresztu w celu wydalenia,
- c) cudzoziemca do granicy Rzeczypospolitej Polskiej albo od tej granicy do portu lotniczego albo morskiego państwa, do którego zostaje wydalony, lub państwa, w którym następuje przekazanie tego cudzoziemca do innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej, na podstawie decyzji właściwego organu,
- d) cudzoziemca, któremu odmówiono wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, w przypadku gdy z wnioskiem o zapewnienie doprowadzenia tego cudzoziemca wystąpił przewoźnik³¹.

Konwój – należy przez to rozumieć przemieszczanie osób lub mienia, w tym:

- a) osób pobranych z zakładu karnego, aresztu śledczego, zakładu poprawczego, schroniska dla nieletnich, młodzieżowego ośrodka wychowawczego lub policyjnej izby dziecka,
  - b) osób skazanych lub tymczasowo aresztowanych przekazywanych na podstawie umów międzynarodowych,
  - c) wartości pieniężnych lub innych przedmiotów wartościowych,
  - d) broni, amunicji, materiałów lub środków niebezpiecznych, w tym materiałów wybuchowych, chemicznych lub radioaktywnych,
  - e) uzbrojenia, urządzeń i sprzętu wojskowego,
  - f) środków odurzających lub substancji psychotropowych,
  - g) dokumentów lub materiałów zawierających informacje niejawne,
- oraz zespół czynności realizowanych w związku z tym przemieszczaniem przez uprawnionego do używania lub wykorzystywania środków przymusu bezpośredniego lub broni palnej³².

Obezwładnienie – należy przez to rozumieć pozbawienie swobody ruchów lub spowodowanie odwracalnej, krótkotrwałej dysfunkcji kończyn lub zmysłów w celu wyeliminowania zagrożenia ze strony osoby lub zwierzęcia lub przełamania oporu osoby niepodporządkowującej się poleceniom wydawanym na podstawie prawa³³.

Pododdział zwarty – należy przez to rozumieć zorganizowaną, jednolicie dowodzoną grupę funkcjonariuszy Policji, Straży Granicznej, Służby Więziennej lub żołnierzy Żandarmerii Wojskowej, wykonującą działania prewencyjne w razie zagrożenia lub zakłócenia bezpieczeństwa albo porządku publicznego³⁴.

Ważne obiekty, urządzenia lub obszary – należy przez to rozumieć podlegające ochronie:

- a) obiekty, urządzenia lub obszary:
  - istotne dla bezpieczeństwa lub obronności państwa, nienaruszalności granicy państwowej, bezpieczeństwa ruchu kolejowego, gospodarki lub kultury narodowej,
  - centralnych organów państwowych, wymiaru sprawiedliwości, kontroli skarbowej, przedstawicielstw dyplomatycznych i urzędów konsularnych państw obcych albo organizacji międzynarodowych,

---

³⁰ A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Wolters Kluwer Polska SA, wydanie 5, Warszawa 2010, s. 497.

³¹ Art. 4 ust. 2 „ustawy”.

³² Art. 4 ust. 3 „ustawy”.

³³ Art. 4 ust. 4 „ustawy”.

³⁴ Art. 4 ust. 5 „ustawy”.

– podlegające ochronie na podstawie przepisów ustawy z dnia 16 marca 2001 r. o Biurze Ochrony Rządu (Dz. U. z 2004 r. Nr 163, poz. 1712, z późn. zm.) lub ustawy z dnia 22 sierpnia 1997 r. o ochronie osób i mienia (Dz. U. z 2005 r. Nr 145, poz. 1221, z późn. zm.),

b) obiekty ujęte w jednolitym wykazie obiektów, instalacji, urządzeń i usług wchodzących w skład infrastruktury krytycznej, sporządzonym na podstawie art. 5b ust. 7 pkt 1 ustawy z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz. U. Nr 89, poz. 590, z późn. zm.), oraz wchodzące w ich skład i powiązane z nimi systemy³⁵.

Usiłowanie – to zachowanie osoby, która w zamiarze dokonania czynu zabronionego, zmierza bezpośrednio do jego popełnienia, do którego z różnych przyczyn nie dochodzi, chociaż w danej sytuacji możliwe było jego osiągnięcie (usiłowanie udolne) lub też do którego nie dochodzi, gdyż w danej sytuacji nie było to możliwe ze względu na brak przedmiotu nadającego się do popełnienia na nim czynu zabronionego lub ze względu na użycie środka nienadającego się do popełnienia czynu zabronionego³⁶.

Stan wyższej konieczności – działanie człowieka polegające na poświęceniu pewnego chronionego prawem dobra dla ratowania innego chronionego prawem dobra o wartości oczywiście nie mniejszej niż dobro poświęcane, dla odpierania bezpośredniego, bezprawnego zamachu na dobro ratowane, jeżeli zamachu tego nie można było uniknąć.

W art. 26 kk ustawodawca określił podstawowe znamiona oraz warunki stanu wyższej konieczności:

§ 1. *Nie popełnia przestępstwa, kto działa w celu uchylecia bezpośredniego niebezpieczeństwa grożącego jakimkolwiek dobru chronionemu prawem, jeżeli niebezpieczeństwa nie można inaczej uniknąć, a dobro poświęcone przedstawia wartość niższą od dobra ratowanego.*

§ 2. *Nie popełnia przestępstwa także ten, kto, ratując dobro chronione prawem w warunkach określonych w § 1, poświęca dobro, które nie przedstawia wartości oczywiście wyższej od dobra ratowanego.*

§ 3. *W razie przekroczenia granic stanu wyższej konieczności, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia.*

§ 4. *Przepisu § 2 nie stosuje się, jeżeli sprawca poświęca dobro, które ma szczególny obowiązek chronić nawet z narażeniem się na niebezpieczeństwo osobiste.*

§ 5. *Przepisy § 1–3 stosuje się odpowiednio w wypadku, gdy z ciężących na sprawcy obowiązków tylko jeden może być spełniony.*

Ogólnie rzecz ujmując, stan wyższej konieczności polega na poświęceniu jednego dobra w celu ratowania innego dobra i przybiera dwie postacie:

§ 1 – stan wyższej konieczności **wyluczający bezprawność czynu** ma miejsce wtedy, gdy dobro poświęcone przedstawia wartość niższą od dobra ratowanego,

§ 2 – stan wyższej konieczności **wyluczający winę** ma miejsce wtedy, gdy dobro poświęcone jest wartości równej lub nawet wyższej niż dobro ratowane, pod warunkiem, że dobro poświęcone nie będzie wartości oczywiście większej od dobra ratowanego.

Przedstawienie istoty stanu wyższej konieczności wymaga zdefiniowania podstawowych jego elementów:

– **niebezpieczeństwo** – działanie człowieka, zwierząt lub sił przyrody, które stanowi realne i bezpośrednie zagrożenie dla dobra chronionego prawem³⁷,

– **proporcjonalność dóbr** (inaczej współmierność dóbr) – jest zachowana, gdy nie została przekroczona pomiędzy wartością (nie tylko w znaczeniu ekonomicznym, ale również ogólnospołecznym) dobra poświęconego i ratowanego (poświęcane dobro nie przedstawia

³⁵ Art. 4 ust. 8 „ustawy”.

³⁶ Art. 13 Kodeksu karnego.

³⁷ A. Marek, *Kodeks karny – komentarz*, s. 95.

wartości oczywiście wyższej od dobra ratowanego, czyli może być wartości mniejszej, równej, bądź wyższej, ale nie oczywiście wyższej)³⁸,

- **działanie w celu uchylenia niebezpieczeństwa** – działanie ukierunkowane na eliminację bezpośredniego zagrożenia dla chronionego dobra, gdy zagrożenia tego nie można uchylić, ani odwrócić w inny sposób, jak tylko przez poświęcenie innego dobra³⁹.

---

³⁸ Tamże, s. 96–97.

³⁹ Tamże, s. 96.

II. Podstawa prawna i faktyczna użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego

---

Podstawa prawna czynności służbowych policjanta to konkretny akt prawny lub przepisy prawne upoważniające policjanta do użycia lub wykorzystania określonych rodzajów środków lub wykonania określonych czynności.

Podstawą prawną użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego jest art. 16 pkt 1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji w związku z odpowiednim punktem odpowiedniego dla określonego środka przymusu bezpośredniego artykułu ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej⁴⁰.

W odniesieniu do nieletniego doprowadzonego do policyjnej izby dziecka, podstawą prawną użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego jest art. 16a w związku z art. 11 pkt 1–3, 8 i 10–14 ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej⁴¹.

Podstawą faktyczną użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego, zdaniem autorów opracowania, jest rzeczywista sytuacja (zdarzenie), która zawiera między innymi znamiona (cechy) sytuacji wskazanych w określonych przepisach prawnych (przypadki użycia i wykorzystania środków przymusu bezpośredniego) i która powinna wystąpić, aby policjant mógł zasadnie użyć lub wykorzystać środki przymusu bezpośredniego.

W art. 59 pkt 1 „ustawy” ustawodawca wprowadził nową treść dla art. 16 ust. 1 i 3 oraz art. 16a ustawy o Policji⁴², wskazując, w jakich sytuacjach, w jaki sposób i jakich środków przymusu bezpośredniego mogą użyć lub wykorzystać policjanci. Szczegółowe okoliczności i przypadki użycia lub wykorzystania poszczególnych rodzajów środków przymusu bezpośredniego (podstawy faktyczne) znajdują rozwinięcie w nowej ustawie o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej.

Mówiąc ogólnie, podstawą faktyczną użycia lub wykorzystania konkretnego środka przymusu bezpośredniego jest sytuacja rzeczywista zawierająca, oprócz wielu cech, znamiona co najmniej jednego z przypadków użycia tych środków określonych w art. 11 „ustawy”. Zgodnie z treścią tego przepisu środki przymusu bezpośredniego można użyć lub wykorzystać w przypadku konieczności podjęcia co najmniej jednego z następujących działań:

- 1) wyegzekwowania wymaganego prawem zachowania zgodnie z wydanym przez policjanta poleceniem;
- 2) odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie, zdrowie lub wolność policjanta lub innej osoby;
- 3) przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do zamachu na życie, zdrowie lub wolność policjanta lub innej osoby;
- 4) przeciwdziałania naruszeniu porządku lub bezpieczeństwa publicznego;

---

⁴⁰ Pismo podpisane przez Dyrektora Biura Prewencji i Ruchu Drogowego KGP z dnia 19 lipca 2013 r. (L.dz. EP-935/914/586/13).

⁴¹ Art. 59 pkt 2 „ustawy”.

⁴² Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji.

- 5) przeciwdziałania bezpośredniemu zamachowi na ochraniające przez uprawnione obszary, obiekty lub urządzenia;
- 6) ochrony porządku lub bezpieczeństwa na obszarach lub w obiektach chronionych przez policjanta;
- 7) przeciwdziałania zamachowi na nienaruszalność granicy państwowej w rozumieniu art. 1 ustawy z dnia 12 października 1990 r. o ochronie granicy państwowej (UWAGA: nie dotyczy Policji);
- 8) przeciwdziałania niszczeniu mienia;
- 9) zapewnienia bezpieczeństwa konwoju lub doprowadzenia;
- 10) ujęcia osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą;
- 11) zatrzymania osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą;
- 12) pokonania biernego oporu;
- 13) pokonania czynnego oporu;
- 14) przeciwdziałania czynnościom zmierzającym do autoagresji.

Działania określone art. 11 „ustawy” zawierają wskazanie prawnych czynności służbowych lub związanych ze służbą (użycie lub wykorzystanie środków przymusu bezpośredniego w czasie wolnym od służby), które policjanci podejmują i realizują w związku z określonymi zdarzeniami (zachowaniami osób lub zwierząt), powodującymi zagrożenia, naruszającymi porządek prawny i zasady współżycia społecznego i jednocześnie krótki opis sytuacji (zdarzeń), których wystąpienie warunkuje czynności związane z użyciem lub wykorzystaniem środków przymusu bezpośredniego. Przy czym zdarzenia te albo już wystąpiły albo istnieje duże prawdopodobieństwo ich wystąpienia (bliskość czasowa i miejscowa wystąpienia). W praktyce policyjnej zawarte w przepisach prawnych uogólnione opisy czynności do realizacji, ze wskazaniem ich celów oraz sytuacji związanych z taką realizacją, określane jest mianem **przypadków użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego**.

Należy również pamiętać, że decyzja o użyciu lub wykorzystaniu konkretnego środka przymusu bezpośredniego nie może być podyktowana chwilowym impulsem czy zdenerwowaniem wywołanym na przykład prowokacyjnym zachowaniem się osoby popełniającej przestępstwo lub wykroczenie. Nawet istnienie podstawy prawnej w określonym przypadku nie zawsze przesądza o celowości i rzeczywistej potrzebie jego użycia lub wykorzystania. Funkcjonariusz Policji, zanim sięgnie po środki przymusu bezpośredniego, powinien użyć lub wykorzystać w pierwszej kolejności inne, łagodniejsze środki w celu uzyskania zamierzonego celu lub określonego zachowania osoby czy zwierzęcia.

III. Rodzaje środków przymusu bezpośredniego

Art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 6 kwietnia o Policji 1990 r. w związku z art. 12 ust. 1 pkt 1–13 i 17–20 ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej określa **podstawowy katalog użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego** dla policjantów. Zdaniem autorów opracowania jest to uporządkowany wykaz wymienionych środków, dokonany w oparciu o kryterium stopnia potencjalnej dolegliwości, jaką może spowodować ich użycie lub wykorzystanie. Rozpoczyna się od najłagodniejszego środka przymusu bezpośredniego, czyli siły fizycznej, następnie zawiera środki o coraz większym stopniu dolegliwości, a kończy się najbardziej dolegliwym środkiem przymusu bezpośredniego, czyli środkami przeznaczonymi do pokonywania zamknięć budowlanych i innych przeszkód oraz środkami pirotechnicznymi o właściwościach ogłuszających lub ośniewających. Oczywiście można wskazać wiele argumentów przemawiających za lub przeciw przyjętemu przez ustawodawcę rozwiązaniu. Z pewnością wiele dyskusji wzbudzi pytanie, czy np. kask zabezpieczający jest bardziej dolegliwy niż kajdanki lub pojazd służbowy, a koń służbowy od psa służbowego? Musimy jednak pamiętać, że konstrukcja ustawy obejmuje rozwiązania prawne dla 23 podmiotów o odrębnej strukturze oraz celach działania i ustawowych zadaniach.

Tak więc wymienione w pierwszym akapicie tego rozdziału przepisy formułują tzw. **podstawowy katalog środków przymusu bezpośredniego**, dając policjantom prawo użycia lub wykorzystania tych środków w postaci:

- 1) siły fizycznej w postaci technik:
  - a) transportowych,
  - b) obrony,
  - c) ataku,
  - d) obezwładnienia;
- 2) kajdanek:
  - a) zakładanych na ręce,
  - b) zakładanych na nogi,
  - c) zespolonych;
- 3) kaftana bezpieczeństwa;
- 4) pasa obezwładniającego;
- 5) siatki obezwładniającej;
- 6) kasku zabezpieczającego;
- 7) pałki służbowej;
- 8) wodnych środków obezwładniających;
- 9) psa służbowego;
- 10) konia służbowego;
- 11) pocisków niepenetracyjnych;
- 12) chemicznych środków obezwładniających w postaci:
  - a) ręcznych miotaczy substancji obezwładniających,
  - b) plecakowych miotaczy substancji obezwładniających,
  - c) granatów łzawiących,
  - d) innych urządzeń przeznaczonych do miotania środków obezwładniających;
- 13) przedmiotów przeznaczonych do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej;

- 14) kolczatki drogowej i innych środków służących do zatrzymywania oraz unieruchamiania pojazdów mechanicznych;
- 15) pojazdów służbowych;
- 16) środków przeznaczonych do pokonywania zamknięć budowlanych i innych przeszkód, w tym materiałów wybuchowych;
- 17) środków pirotechnicznych o właściwościach ogłuszających lub olśniewających⁴³.

Sformułowania nazw niektórych wymienionych w ustawie środków przymusu bezpośredniego są zbyt ogólne i nie wskazują ich istotnych cech, np.:

- 1) siła fizyczna w postaci technik: transportowych, obrony, ataku, obezwładnienia;
- 2) kajdanki: zakładane na ręce, zakładane na nogi, zespolone;
- 3) kaftan bezpieczeństwa, pas i siatka obezwładniająca, kask zabezpieczający itp.

Są to nazwy umowne wymagające pewnego objaśnienia. I tak siłą fizyczną w podanym znaczeniu jest właściwość organizmu policjanta, a prawidłowe jej stosowanie wymaga wykształconych umiejętności, które pozwalają nadać wykonywanym czynnościom postać technik: transportowych, obrony, ataku, obezwładnienia. Także przeznaczenie wymienionych rodzajów kajdanek, kaftana bezpieczeństwa, pasa obezwładniającego, siatki obezwładniającej, kasku zabezpieczającego ma decydujący wpływ na ich konstrukcję, cele i sposób użycia lub wykorzystania.

Należy również pamiętać, że art. 16 ust. 1 ustawy o Policji w związku z art. 12 i 13 ust. 1 „ustawy” określa dla policjantów **katalog środków przymusu bezpośredniego przeznaczonych do prewencyjnego użycia**, w którego skład wchodzi:

- 1) siła fizyczna w postaci technik transportowych;
- 2) kajdanki;
- 3) kaftan bezpieczeństwa;
- 4) pas obezwładniający;
- 5) kask zabezpieczający.

Wymienionych środków policjant może użyć prewencyjnie w celu:

- zapobieżenia ucieczce osoby ujętej, doprowadzanej, zatrzymanej, konwojowanej lub osoby pozbawionej wolności,
- a także w celu zapobieżenia objawom agresji lub autoagresji tych osób.

Art. 15 ust. 6 „ustawy” dopuszcza możliwość założenia osobie kajdanek przez policjanta na ręce trzymane z przodu, tym samym wprowadza pewne łagodniejsze traktowanie tych osób, wskazując na przeważający w takich przypadkach zapobiegawczy charakter użycia tego środka.

W kwestii prewencyjnego użycia środków przymusu bezpośredniego art. 34 ust. 2 pkt 2 „ustawy” wprowadza możliwość odstąpienia przez policjanta od wzywania osoby, wobec której wystąpiły podstawy do takiego użycia, do zachowania się zgodnego z prawem oraz nieuprzedzania jej o zamiarze użycia tych środków, gdy zwłoka groziłaby niebezpieczeństwem dla dobra chronionego prawem. Zapis ten posiada szerszy zakres znaczeniowy w stosunku do zapisu zawartego w pkt 1 ust. 2 tego artykułu, który odnosi się do użycia środków przymusu bezpośredniego niemającego charakteru prewencyjnego i obejmuje sytuacje bezpośredniego zagrożenia życia, zdrowia lub wolności policjanta lub innej osoby, czyli kilku dóbr chronionych prawem.

Kolejny katalog środków przymusu bezpośredniego, jakich policjant może użyć, obejmuje **środki przymusu bezpośredniego wobec nieletniego doprowadzonego do policyjnej izby dziecka** i jest określony w art. 16a ust. 1 ustawy o Policji w związku z art. 12 ust. 1 pkt 1, pkt 2 lit. a i b, pkt 3, 4, 6, 7, pkt 12 lit. a i pkt 13 „ustawy”, który zawiera następujące środki przymusu bezpośredniego:

⁴³ Art. 12 ust. 1 „ustawy”.

- 1) siłę fizyczną w postaci technik:
  - transportowych,
  - obrony,
  - ataku,
  - obezwładnienia;
- 2) kajdanki:
  - zakładane na ręce,
  - zakładane na nogi;
- 3) kaftan bezpieczeństwa;
- 4) pas obezwładniający;
- 5) kask zabezpieczający;
- 6) pałkę służbową;
- 7) chemiczne środki obezwładniające w postaci ręcznych miotaczy substancji obezwładniających;
- 8) przedmioty przeznaczone do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej.

Natomiast art. 16 ust. 1 ustawy o Policji w związku z art. 12 ust. 1 pkt 1–13 i 17–20, art. 14, 18, art. 19 ust. 1, 3, art. 20 ust. 1–2, art. 23 ust. 1, 3, art. 24 ust. 1–2, art. 25 ust. 1–2, 4, art. 30 ust. 1–2, art. 31, 32 „ustawy” określa dla policjantów **katalog wykorzystania środków przymusu bezpośredniego**:

1. Wobec zwierzęcia, którego zachowanie zagraża bezpośrednio życiu lub zdrowiu policjanta lub innej osoby, zawierający następujące rodzaje środków przymusu bezpośredniego:

- 1) siłę fizyczną w postaci technik:
    - obrony,
    - ataku,
    - obezwładnienia;
  - 2) siatkę obezwładniającą;
  - 3) pałkę służbową;
  - 4) wodne środki obezwładniające;
  - 5) pociski niepenetracyjne;
  - 6) chemiczne środki obezwładniające w postaci:
    - ręcznych miotaczy substancji obezwładniających,
    - plecakowych miotaczy substancji obezwładniających,
    - granatów łzawiących,
    - innych urządzeń przeznaczonych do miotania środków obezwładniających;
  - 7) przedmioty przeznaczone do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej.
- Ustawodawca wskazał w przypadku niektórych wymienionych środków przymusu bezpośredniego sposób lub/i cel ich wykorzystania wobec zwierząt:
- siatkę obezwładniającą – wykorzystuje się w celu unieruchomienia zwierzęcia (art. 18 ust. 2 „ustawy”);
  - pałkę służbową – wykorzystuje się w celu obezwładnienia zwierzęcia (art. 19 ust. 3 „ustawy”);
  - wodne środki obezwładniające – wykorzystuje się w celu krótkotrwałego obezwładnienia zwierzęcia (art. 20 ust. 2 „ustawy”);
  - pociski niepenetracyjne – wykorzystuje się w celu obezwładnienia zwierzęcia przez zadanie bólu fizycznego, przy czym nie celuje się w głowę lub szyję (art. 23 ust. 3 ustawy);
  - chemiczne środki obezwładniające – wykorzystuje się w celu krótkotrwałego zakłócenia orientacji przestrzennej lub obezwładnienia (art. 24 ust. 2 „ustawy”);
  - przedmiotów przeznaczonych do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej – wykorzystuje się w celu krótkotrwałego obezwładnienia zwierzęcia, jeżeli użycie

innych środków przymusu bezpośredniego jest niemożliwe albo może okazać się nieskuteczne (art. 25 ust. 2 „ustawy”).

2. **W celu zatrzymania, zablokowania lub unieruchomienia pojazdu**, zawierający następujące rodzaje środków przymusu bezpośredniego:
  - 1) kolczatkę drogową i inne środki służące do zatrzymywania oraz unieruchomienia pojazdów mechanicznych;
  - 2) pojazd służbowy.
3. **W celu pokonania przeszkody**, zawierający następujące rodzaje środków przymusu bezpośredniego:
  - 1) pojazd służbowy;
  - 2) środki przeznaczone do pokonywania zamknięć budowlanych i innych przeszkód, w tym materiały wybuchowe.

IV. Czynności przed użyciem lub wykorzystaniem środków przymusu bezpośredniego

---

Zgodnie z „ustawą” policjant może użyć środków przymusu bezpośredniego po uprzednim bezskutecznym wezwaniu osoby do zachowania się zgodnego z prawem oraz po uprzedzeniu jej o zamiarze użycia tych środków⁴⁴.

W praktyce wezwanie osoby do zachowania się zgodnego z prawem oraz uprzedzenie jej o zamiarze użycia środków przymusu bezpośredniego powinno mieć charakter okrzyku, aby osoba, do której jest kierowane, mogła je usłyszeć, zrozumieć i ewentualnie dostosować swoje zachowanie do żądanego. Przedstawienie wymienionego wezwania w formie okrzyku może oddziaływać psychologicznie na osobę, do której jest kierowany okrzyk oraz może posiadać znaczenie dowodowe, gdyż przebywające w pobliżu miejsca użycia środków przymusu bezpośredniego osoby mogą potwierdzić jako świadkowie, że policjant stosował procedurę przed użyciem tych środków w sposób pozwalający usłyszeć polecenie i dał osobie szansę na zmianę zachowania na prawnie pożądane.

Policjant nie stosuje wezwania do zachowania się zgodnego z prawem oraz uprzedzenia o zamiarze użycia środków przymusu bezpośredniego w przypadku gdy:

- 1) występuje bezpośrednie zagrożenie życia, zdrowia lub wolności policjanta lub innej osoby lub
- 2) zwłoka groziłaby niebezpieczeństwem dla dobra chronionego prawem, a środków przymusu bezpośredniego używa się prewencyjnie⁴⁵.

Zasadą jest, że decyzję o użyciu lub wykorzystaniu środków przymusu bezpośredniego policjant podejmuje samodzielnie⁴⁶. Wyjątkiem od tej zasady są sytuacje, w których decyzję o użyciu lub wykorzystaniu środków przymusu bezpośredniego w postaci:

- 1) kaftana bezpieczeństwa, pasa obezwładniającego, kasku zabezpieczającego podejmują:
  - a) kierownik jednostki organizacyjnej Policji albo osoby przez niego upoważnione, a w razie ich nieobecności – dyżurny jednostki,
  - b) podczas konwoju, doprowadzenia lub wykonywania innych zadań służbowych przez grupę funkcjonariuszy – dowódca konwoju lub grupy funkcjonariuszy wykonującej doprowadzenie lub inne zadania służbowe;
- 2) wodnych środków obezwładniających, chemicznych środków obezwładniających w postaci: plecakowych miotaczy substancji obezwładniających, granatów łzawiących i innych urządzeń przeznaczonych do miotania środków obezwładniających podejmują: Komendant Główny Policji, właściwy miejscowo komendant wojewódzki (Stołeczny) Policji albo osoby przez nich upoważnione⁴⁷.

---

⁴⁴ Art. 34 „ustawy”.

⁴⁵ Tamże.

⁴⁶ Art. 35 ust. 1 „ustawy”.

⁴⁷ Art. 35 ust. 4 „ustawy”.

V. Czynności po użyciu lub wykorzystaniu środków przymusu bezpośredniego

---

Przepisy „ustawy” szczegółowo określają czynności, obowiązki oraz prawa policjanta po użyciu lub wykorzystaniu środków przymusu bezpośredniego.

I tak, w przypadku **gdy w wyniku użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego nastąpiło zranienie osoby lub wystąpiły inne widoczne objawy zagrożenia życia lub zdrowia tej osoby**, policjant udziela jej niezwłocznie pierwszej pomocy, a w razie potrzeby zapewnia wezwanie kwalifikowanej pierwszej pomocy lub podmiotów świadczących medyczne czynności ratunkowe⁴⁸.

Policjant może odstąpić od udzielenia pierwszej pomocy, w przypadku gdy zachodzi jedna z następujących okoliczności:

- 1) udzielenie tej pomocy może zagrozić życiu, zdrowiu lub bezpieczeństwu policjanta lub innej osoby;
- 2) udzielenie tej pomocy spowodowałoby konieczność zaniechania przez policjanta czynności ochronnych wobec osób, ważnych obiektów, urządzeń lub obszarów lub w ramach konwoju lub doprowadzenia;
- 3) udzielenie pomocy osobie poszkodowanej zostało zapewnione przez inne osoby lub podmioty zobowiązane do jej udzielenia⁴⁹.

W przypadku odstąpienia od udzielenia pierwszej pomocy lub gdy osoba poszkodowana sprzeciwia się udzieleniu tej pomocy, policjant zapewnia wezwanie kwalifikowanej pierwszej pomocy lub podmiotów świadczących medyczne czynności ratunkowe⁵⁰.

Policjant nie może odstąpić od zapewnienia udzielenia medycznych czynności ratunkowych kobiecie ciężarnej, wobec której użyto środków przymusu bezpośredniego⁵¹.

W przypadku gdy w wyniku użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego nastąpiło zranienie osoby lub wystąpiły inne widoczne objawy zagrożenia życia lub zdrowia tej osoby albo nastąpiła jej śmierć, zranienie albo śmierć zwierzęcia albo zniszczenie mienia, policjant:

- 1) zabezpiecza miejsce zdarzenia, także przed dostępem osób postronnych;
- 2) ustala świadków zdarzenia;
- 3) powiadamia o zdarzeniu właściwego przełożonego lub osobę pełniącą służbę dyżurną⁵².

Policjant może odstąpić od zabezpieczenia miejsca zdarzenia, także przed dostępem osób postronnych oraz ustalenia świadków zdarzenia, w przypadku gdy:

- a) zagroziłoby to życiu, zdrowiu lub bezpieczeństwu policjanta lub innej osoby,
- b) spowodowałoby to konieczność zaniechania przez policjanta czynności ochronnych wobec osób, ważnych obiektów, urządzeń lub obszarów lub w ramach konwoju lub doprowadzenia.

Przy czym odstąpienie od podjęcia wymienionych czynności może trwać do czasu ustania tego zagrożenia lub tej konieczności⁵³.

---

⁴⁸ Art. 36 ust. 1 „ustawy”.

⁴⁹ Art. 36 ust. 2 „ustawy”.

⁵⁰ Art. 36 ust. 3 „ustawy”.

⁵¹ Art. 36 ust. 4 „ustawy”.

⁵² Art. 37 ust. 1 „ustawy”.

⁵³ Art. 37 ust. 2 pkt 2 „ustawy”.

W przypadku gdy w wyniku użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego wystąpiły objawy uzasadniające konieczność udzielenia osobie kwalifikowanej pierwszej pomocy lub medycznych czynności ratunkowych albo nastąpiła śmierć tej osoby lub wyrządzona została szkoda w mieniu znacznej wartości, właściwy przełożony lub osoba pełniąca służbę dyżurną niezwłocznie:

- 1) zapewnia w razie potrzeby wezwanie kwalifikowanej pierwszej pomocy lub podmiotów świadczących medyczne czynności ratunkowe osobom poszkodowanym;
- 2) zapewnia zabezpieczenie śladów i dowodów użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego;
- 3) informuje o tym zdarzeniu właściwą miejscowo jednostkę organizacyjną Policji⁵⁴.

Przełożony policjanta lub osoba pełniąca służbę dyżurną powiadamia o zdarzeniu właściwego miejscowo prokuratora⁵⁵.

Niezależnie od innych obowiązków przełożony ustala, czy użycie lub wykorzystanie środków przymusu bezpośredniego nastąpiło zgodnie z prawem oraz niezwłocznie powiadamia właściwego przełożonego⁵⁶.

W przypadku gdy w wyniku użycia środków przymusu bezpośredniego nastąpiła śmierć osoby, właściwy przełożony lub osoba pełniąca służbę dyżurną – niezależnie od pozostałych obowiązków – niezwłocznie zapewnia także policjantowi niezbędną pomoc, w szczególności psychologiczną lub prawną. Pomoc prawna polega między innymi na zwrocie kosztów poniesionych na ochronę prawną do wysokości wynagrodzenia jednego obrońcy, określonego w przepisach wydanych na podstawie art. 16 ust. 2 i 3 oraz art. 29 ust. 2 ustawy z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze (Dz. U. z 2009 r. Nr 146, poz. 1188, z późn. zm.), jeżeli postępowanie karne wszczęte przeciwko uprawnionemu o czyn popełniony w związku z użyciem lub wykorzystaniem środków przymusu bezpośredniego lub broni palnej, którego następstwem była śmierć osoby bądź zranienie osoby w wyniku użycia lub wykorzystania broni palnej, zostało zakończone prawomocnym wyrokiem uniewinniającym albo orzeczeniem o umorzeniu postępowania z powodu niepopelnienia przestępstwa lub braku ustawowych znamion czynu zabronionego⁵⁷.

---

⁵⁴ Art. 39 ust. 1 „ustawy”.

⁵⁵ Art. 39 ust. 2 „ustawy”.

⁵⁶ Art. 39 ust. 3 „ustawy”.

⁵⁷ Art. 10 „ustawy”.

VI. Zakazy użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego

---

Zakaz podmiotowy użycia środków przymusu bezpośredniego dotyczy:

- kobiet o widocznej ciąży;
- osób, których wygląd wskazuje na wiek do 13 lat;
- osób o widocznej niepełnosprawności,

i obejmuje wszystkie rodzaje środków przymusu bezpośredniego z wyłączeniem siły fizycznej w postaci technik obezwładnienia, którą policjant ma prawo użyć wobec tych kategorii osób w określonej prawnie sytuacji⁵⁸. Oczywiście użycie takie jest prawidłowe w sytuacji wystąpienia co najmniej jednego z przypadków użycia siły fizycznej przez policjantów. Zatem użycie innych rodzajów środków przymusu bezpośredniego niż siła fizyczna w wymienionej postaci jest przekroczeniem uprawnień przez policjanta. Ulgowe potraktowanie przez ustawodawcę wymienionych kategorii osób wiąże się, zdaniem autorów opracowania, z ograniczoną z przyczyn obiektywnych motoryką tych podmiotów, zatem zdolnością dokonania zamachu, stawiania oporu, podjęcia ucieczki itp.

Zakazy podmiotowe użycia środków przymusu bezpośredniego są określane mianem względnych zakazów, gdyż dopuszczają usprawiedliwiony okolicznościami wyjątek. Mianowicie jest to sytuacja, gdy zachodzi konieczność odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie lub zdrowie policjanta lub innej osoby, a użycie siły fizycznej wobec: kobiet o widocznej ciąży, osób, których wygląd wskazuje na wiek do 13 lat, oraz osób o widocznej niepełnosprawności, jest niewystarczające lub niemożliwe, policjant może użyć innych środków przymusu bezpośredniego lub broni palnej⁵⁹.

Przedstawione powyżej użycie środków przymusu bezpośredniego wobec wymienionych w poprzednim akapicie kategorii osób, następuje z uwzględnieniem jego właściwości oraz stanu osoby, wobec której mają być użyte⁶⁰.

Zakazy przedmiotowe użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego posiadają, zdaniem autorów opracowania, charakter bezwzględny i mają na celu wyznaczenie pewnych nieprzekraczalnych granic w zakresie użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego co do określonych sposobów lub w określonych sytuacjach, aby chronić życie i zdrowie osób, przeciwko którym środków tych używa się lub wykorzystuje oraz zapewnić celowość i niezbędność ich użycia lub wykorzystania.

Do zakazów tych należy zaliczyć:

- 1) **zakaz zadawania uderzeń** w czasie używania lub wykorzystywania siły fizycznej, chyba że policjant działa w celu odparcia zamachu na życie lub zdrowie własne lub innych osób albo na mienie lub przeciwdziała ucieczce⁶¹;
- 2) **zakaz użycia kaftana bezpieczeństwa lub pasa obezwładniającego** w taki sposób, aby utrudniał oddychanie lub tamował obieg krwi⁶²;
- 3) **zakaz stosowania pałki służbowej** wobec osób:

---

⁵⁸ Art. 9 ust. 1 „ustawy”.

⁵⁹ Art. 9 ust. 2 „ustawy”.

⁶⁰ Art. 9 ust. 3 „ustawy”.

⁶¹ Art. 14 ust. 2 „ustawy”.

⁶² Art. 16 ust. 4 „ustawy”.

- a) w stosunku do których użyto środków przymusu bezpośredniego w postaci:
- kajdanek: zakładanych na ręce, zakładanych na nogi, zespolonych,
  - kaftana bezpieczeństwa,
  - pasa obezwładniającego,
  - siatki obezwładniającej;
- b) obezwładnionych wskutek użycia środków przymusu bezpośredniego w postaci przedmiotów przeznaczonych do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej – z wyjątkiem dźwigni transportowych stosowanych przy użyciu pałki służbowej⁶³;
- 4) **zakaz zadawania uderzeń i pchnięć pałką służbową** w głowę, szyję, brzuch i nieumięśnione oraz szczególnie wrażliwe części ciała, z wyjątkiem sytuacji gdy zachodzi konieczność odparcia zamachu stwarzającego bezpośrednie zagrożenie życia lub zdrowia policjanta lub innej osoby⁶⁴;
- 5) **zakaz celowania w głowę lub szyję pociskami niepenetracyjnymi**, gdy używa się ich w celu obezwładnienia osób lub wykorzystuje się w celu obezwładnienia zwierzęcia przez zadanie bólu fizycznego⁶⁵;
- 6) **zakaz użycia chemicznych środków obezwładniających** wobec osób, w stosunku do których użyto środków w postaci:
- kajdanek: zakładanych na ręce, zakładanych na nogi, zespolonych,
  - kaftana bezpieczeństwa,
  - pasa obezwładniającego,
  - siatki obezwładniającej,
- lub przedmiotów przeznaczonych do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej⁶⁶;
- 7) **zakaz użycia przedmiotów przeznaczonych do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej** wobec osób, w stosunku do których użyto środków w postaci:
- kajdanek: zakładanych na ręce, zakładanych na nogi, zespolonych,
  - kaftana bezpieczeństwa,
  - pasa obezwładniającego,
  - siatki obezwładniającej⁶⁷;
- 8) **zakaz celowania w głowę w czasie używania przedmiotów przeznaczonych do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej**⁶⁸;
- 9) **zakaz wykorzystania kolczatki drogowej** w celu zatrzymania pojazdu jednośladowego⁶⁹.

---

⁶³ Art. 19 ust. 2 „ustawy”.

⁶⁴ Art. 19 ust. 4 „ustawy”.

⁶⁵ Art. 23 ust. 3 „ustawy”.

⁶⁶ Art. 24 ust. 3 „ustawy”.

⁶⁷ Art. 25 ust. 3 „ustawy”.

⁶⁸ Art. 25 ust. 4 „ustawy”.

⁶⁹ Art. 30 ust. 6 „ustawy”.

VII. Zasady użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego

---

Prawidłowe użycie lub wykorzystanie środków przymusu bezpośredniego przez policjanta uzależnione jest od przestrzegania wskazanych wprost lub w sposób pośredni w przepisach prawnych reguł i zaleceń co do sposobu realizacji i kierunku wchodzących w jego zakres czynności, określanych jako zasady użycia tych środków.

Analiza przepisów „ustawy” pozwala wyróżnić następujące zasady użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego:

- **Zasada kompetencji** – zgodnie z którą policjant może użyć środków przymusu bezpośredniego lub wykorzystać je wyłącznie w zakresie realizacji swoich zadań ustawowych⁷⁰.
- **Zasada ostrzeżenia** – policjant, przystępując do użycia środków przymusu bezpośredniego, powinien uprzedzić osobę (ostrzec) o zamiarze użycia tych środków, jeżeli jej wezwanie do zachowania się zgodnego z prawem okazało się bezskuteczne. Nie ma obowiązku stosowania wezwania oraz ostrzeżenia, w przypadku gdy:
  - występuje bezpośrednie zagrożenie życia, zdrowia lub wolności policjanta lub innej osoby, lub
  - zwłoka groziłaby niebezpieczeństwem dla dobra chronionego prawem, a środków przymusu bezpośredniego używa się prewencyjnie⁷¹.
- **Zasada celowości** – w myśl której policjant może użyć środków przymusu bezpośredniego lub wykorzystać je do celów określonych w „ustawie”⁷². Od użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego należy odstąpić, gdy cel ich użycia lub wykorzystania został osiągnięty. W przypadku gdy uzasadniają to okoliczności zdarzenia, policjant może użyć jednocześnie więcej niż jednego środka przymusu bezpośredniego lub wykorzystać jednocześnie więcej niż jeden taki środek, jeżeli przepisy nie stanowią inaczej⁷³.
- **Zasada niezbędności** – środków przymusu bezpośredniego policjant używa lub wykorzystuje je w sposób niezbędny do osiągnięcia celów tego użycia lub wykorzystania, proporcjonalnie do stopnia zagrożenia, wybierając środek o możliwie jak najmniejszej dolegliwości⁷⁴.

W literaturze przedmiotu przyjęto, iż przekroczenie granic zasady niezbędności, jak w przypadku obrony koniecznej, może przybrać postać ekscesu intensywnego lub ekscesu ekstensywnego.

Eksces ekstensywny polega na użyciu lub wykorzystaniu określonego środka przymusu bezpośredniego przedwcześnie lub za późno (bezprawne zachowanie nie weszło jeszcze w fazę bezpośredniości, choć już powstało, lub bezpośredniość bezprawnego zachowania już ustała). Natomiast **eksces intensywny** polega na niezachowaniu proporcjonalności sposobu i natężenia użycia lub wykorzystania określonego środka przymusu bezpośredniego do skali i rodzaju bezprawnego zachowania sprawcy lub innego zagrożenia⁷⁵.

---

⁷⁰ Zobacz art. 5 „ustawy”.

⁷¹ Art. 34 „ustawy”.

⁷² Tamże.

⁷³ Art. 8 „ustawy”.

⁷⁴ Art. 6 ust. 1 „ustawy”.

⁷⁵ A. Marek, *Kodeks karny – komentarz*, s. 91.

- **Zasada minimalizacji skutków** – środków przymusu bezpośredniego policjant używa lub wykorzystuje je w sposób wyrządzający możliwie najmniejszą szkodę⁷⁶.
- **Zasada szczególnej ostrożności** – środków przymusu bezpośredniego policjant używa lub wykorzystuje je z zachowaniem szczególnej ostrożności, uwzględniając ich właściwości, które mogą stanowić zagrożenie życia lub zdrowia uprawnionego lub innej osoby⁷⁷.
- **Zasada przestrzegania praw człowieka** – oznacza, że policjant w każdej sytuacji, w tym związanej z użyciem lub wykorzystaniem środków przymusu bezpośredniego, ma obowiązek respektowania praw i wolności człowieka oraz przestrzegać zasad etyki zawodowej⁷⁸.

---

⁷⁶ Art. 7 ust. 1 „ustawy”.

⁷⁷ Art. 7 ust. 2–3 „ustawy”.

⁷⁸ Zarządzenie nr 805 KGP z dnia 31 grudnia 2003 r. w sprawie „Zasad etyki zawodowej policjanta” (Dz. Urz. KGP z 2004 r. Nr 1, poz. 3).

VIII. Ochrona wolności i praw człowieka a użycie lub wykorzystanie środków przymusu bezpośredniego

---

Stosowanie środków przymusu bezpośredniego wiąże się ze znaczną ingerencją w gwarantowane prawa i wolności i może naruszać nietykalność cielesną człowieka, a nawet spowodować u niego obrażenia ciała lub/i śmierć, czy też uszkodzenie albo zniszczenie mienia. Dlatego policjant, podejmując decyzję o użyciu lub wykorzystaniu środków przymusu bezpośredniego, nie może kierować się pochodzeniem osób, ich statusem społecznym, wyznaniem religijnym, wyznawanym światopoglądem, kolorem skóry czy orientacją seksualną. Nie może też warunkować zastosowania środków przymusu bezpośredniego jakimikolwiek uprzedzeniami związanymi z wymienionymi lub innymi względami. Mając na uwadze tego rodzaju ograniczenia, policjanci powinni pamiętać, aby przymus bezpośredni stosować jedynie w granicach prawa i w sytuacjach prawem przewidzianych. Policjantów obowiązują w tym zakresie szeroko określone w przepisach prawa międzynarodowego oraz krajowego zakazy: umyślnego pozbawiania życia, stosowania tortur oraz niehumanitarnego lub poniżającego traktowania, czy dyskryminowania osób. Zgodnie z art. 2 **konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności formułującym prawo do życia**:

1. *Prawo każdego człowieka do życia jest chronione przez ustawę. Nikt nie może być umyślnie pozbawiony życia, wyjąwszy przypadki wykonania wyroku sądowego, skazującego za przestępstwo, za które ustawa przewiduje taką karę.*
2. *Pozbawienie życia nie będzie uznane za sprzeczne z tym artykułem, jeżeli nastąpi w wyniku bezwzględnie koniecznego użycia siły:*
  - a) *w obronie jakiegokolwiek osoby przed bezprawną przemocą;*
  - b) *w celu wykonania zgodnego z prawem zatrzymania lub uniemożliwienia ucieczki osobie pozbawionej wolności zgodnie z prawem,*
  - c) *w działaniach podjętych zgodnie z prawem w celu stłumienia zamieszek lub powstania.*

Art. 3 tej konwencji formułuje zakaz tortur: *Nikt nie może być poddany torturom ani niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu.*

Natomiast **art. 14 ww. konwencji określa zakaz dyskryminacji:** *Korzystanie z praw i wolności wymienionych w niniejszej konwencji powinno być zapewnione bez dyskryminacji wynikającej z takich powodów, jak płeć, rasa, kolor skóry, język, religia, przekonania polityczne i inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie bądź z jakichkolwiek innych przyczyn⁷⁹.*

Dodatkowo **konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania w artykule 1 objaśnia pojęcie „tortury”:** *W rozumieniu niniejszej konwencji określenie „tortury” oznacza każde działanie, którym jakiegokolwiek osobie umyślnie zadaje się ostry ból lub cierpienie, fizyczne bądź psychiczne, w celu uzyskania od niej lub od osoby trzeciej informacji lub wyznania, w celu ukarania jej*

---

⁷⁹ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności – sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284, z późn. zm.).

za czyn popełniony przez nią lub osobę trzecią albo o którego dokonanie jest ona podejrzana, a także w celu zastraszenia lub wywarcia nacisku na nią lub trzecią osobę albo w jakimkolwiek innym celu wynikającym z wszelkiej formy dyskryminacji, gdy taki ból lub cierpienie powodowane są przez funkcjonariusza państwowego lub inną osobę występującą w charakterze urzędowym lub z ich polecenia albo za wyraźną lub milczącą zgodą. Określenie to nie obejmuje bólu lub cierpienia wynikających jedynie ze zgodnych z prawem sankcji, nieodłącznie związanych z tymi sankcjami lub wywołanych przez nie przypadkowo⁸⁰.

Przepisy prawa międzynarodowego w przedstawionym zakresie mają odzwierciedlenie w obowiązujących przepisach prawa krajowego. Gwarancje ochrony swobód obywatelskich zawiera Konstytucja RP z 1997 r.⁸¹ Ogólną deklarację w tym zakresie zawiera jej art. 5: *Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela (...). Art. 31 stwierdza, że wolność człowieka podlega ochronie prawnej, każdy jest obowiązany szanować wolności i prawa innych, nikogo nie wolno zmuszać do czynienia tego, czego prawo mu nie nakazuje. Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw. Natomiast art. 40 zabrania poddawania torturom, czy też okrutnemu, niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu i karaniu jakkolwiek osobę, zakazując stosowania kar cielesnych.*

Także **ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji w art. 14 ust. 3** mówi, że *policjanci mają obowiązek respektowania godności ludzkiej oraz przestrzegania i ochrony praw człowieka w toku wykonywania czynności służbowych.*

Obowiązek przestrzegania przez policjantów praw i wolności człowieka bardziej szczegółowo został sformułowany w zarządzeniu nr 805 Komendanta Głównego Policji z dnia 31 grudnia 2003 r. w sprawie „Zasad etyki zawodowej policjanta”⁸² w § 4: *policjant we wszystkich swoich działaniach ma obowiązek poszanowania godności ludzkiej oraz przestrzegania i ochrony praw człowieka, w szczególności wyrażający się w:*

- 1) respektowaniu prawa każdego człowieka do życia;
- 2) zakazie inicjowania, stosowania i tolerowania tortur bądź niehumanicznego lub poniżającego traktowania albo karania,

oraz w § 6: *postępowanie policjanta w kontaktach z ludźmi powinna cechować życzliwość oraz bezstronność wykluczająca uprzedzenia rasowe, narodowościowe, wyznaniowe, polityczne, światopoglądowe lub wynikające z innych przyczyn.*

Od strony praktycznej, związanej z codzienną służbą, kwestie przestrzegania przez policjantów praw i wolności człowieka przedstawia opracowanie Komendy Głównej Policji pt. *Służyć i chronić – wskazówki do procesu kształcenia pożądaných postaw i zachowań w toku szkolenia zawodowego podstawowego*⁸³.

⁸⁰ Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanicznego lub poniżającego traktowania albo karania – przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 10 grudnia 1984 r. (Dz. U. z 1989 r. Nr 63, poz. 378).

⁸¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483, z późn. zm.).

⁸² Dz. Urz. KGP z 2004 r. Nr 1, poz. 3.

⁸³ Komenda Główna Policji, Warszawa 2011.

IX. Przypadki użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego

---

W myśl art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji policjanci mogą użyć lub wykorzystać środki przymusu bezpośredniego, o których mowa w art. 12 ust. 1 pkt 1–13 i 17–20, w przypadkach określonych w art. 11 pkt 1–6 i 8–14 ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej⁸⁴.

Przepisy prawne nie objaśniają pojęcia „przypadek użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego”. Pojęcie takie można objaśnić w oparciu o treść art. 11 „ustawy”. Zdaniem autorów opracowania pojęcie **przypadek użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego** to skierowane do policjantów prawne zalecenie określonego działania w sytuacji przedstawionej w sposób ogólny, przy wskazaniu jego celu, np.: przeciwdziałanie niszczeniu mienia, pokonanie czynnego oporu.

Przepisy „ustawy” przyporządkowują poszczególnym rodzajom środków przymusu bezpośredniego odpowiednie przypadki ich użycia lub wykorzystania. I tak:

● **Siły fizycznej policjant może użyć lub wykorzystać ją** w przypadkach:

- 1) wyegzekwowania wymaganego prawem zachowania zgodnie z wydanym przez policjanta poleceniem;
- 2) odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie, zdrowie lub wolność policjanta lub innej osoby;
- 3) przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do zamachu na życie, zdrowie lub wolność policjanta lub innej osoby;
- 4) przeciwdziałania naruszeniu porządku lub bezpieczeństwa publicznego;
- 5) przeciwdziałania bezpośredniemu zamachowi na ochraniane przez policjanta obszary, obiekty lub urządzenia;
- 6) ochrony porządku lub bezpieczeństwa na obszarach lub w obiektach chronionych przez policjanta;
- 7) przeciwdziałania niszczeniu mienia;
- 8) zapewnienia bezpieczeństwa konwoju lub doprowadzenia;
- 9) ujęcia osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą;
- 10) zatrzymania osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą;
- 11) pokonania biernego oporu;
- 12) pokonania czynnego oporu;
- 13) przeciwdziałania czynnościom zmierzającym do autoagresji⁸⁵.

Siłę fizyczną w postaci technik obrony, ataku i obezwładnienia **można wykorzystać wobec zwierzęcia**, którego zachowanie zagraża bezpośrednio życiu lub zdrowiu policjanta lub innej osoby⁸⁶.

Używając siły fizycznej lub wykorzystując siłę fizyczną, **nie zadaje się uderzeń**, chyba że policjant działa w celu odparcia zamachu na życie lub zdrowie własne lub innych osób albo na mienie lub przeciwdziałała ucieczce⁸⁷.

---

⁸⁴ Art. 59 pkt 1 „ustawy”.

⁸⁵ Art. 14 ust. 1 „ustawy”.

⁸⁶ Art. 12 ust. 2 „ustawy”.

⁸⁷ Art. 14 ust. 2 „ustawy”.

Siły fizycznej w postaci technik transportowych można użyć także prewencyjnie w celu zapobieżenia ucieczce osoby ujętej, doprowadzanej, zatrzymanej, konwojowanej lub umieszczonej w strzeżonym ośrodku, areszcie w celu wydalenia lub osoby pozbawionej wolności, a także w celu zapobieżenia objawom agresji lub autoagresji tych osób⁸⁸.

● **Kajdanek** policjant może użyć w przypadkach:

- 1) wyegzekwowania wymaganego prawem zachowania zgodnie z wydanym przez policjanta poleceniem;
- 2) odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie, zdrowie lub wolność policjanta lub innej osoby;
- 3) przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do zamachu na życie, zdrowie lub wolność policjanta lub innej osoby;
- 4) przeciwdziałania naruszeniu porządku lub bezpieczeństwa publicznego;
- 5) przeciwdziałania bezpośredniemu zamachowi na ochraniane przez policjanta obszary, obiekty lub urządzenia;
- 6) ochrony porządku lub bezpieczeństwa na obszarach lub w obiektach chronionych przez policjanta;
- 7) przeciwdziałania niszczeniu mienia;
- 8) zapewnienia bezpieczeństwa konwoju lub doprowadzenia;
- 9) ujęcia osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą;
- 10) zatrzymania osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą;
- 11) pokonania czynnego oporu;
- 12) przeciwdziałania czynnościom zmierzającym do autoagresji⁸⁹.

Kajdanek można użyć także prewencyjnie w celu zapobieżenia ucieczce osoby ujętej, doprowadzanej, zatrzymanej, konwojowanej lub umieszczonej w strzeżonym ośrodku, areszcie w celu wydalenia lub osoby pozbawionej wolności, a także w celu zapobieżenia objawom agresji lub autoagresji tych osób⁹⁰.

Kajdanek można użyć także na polecenie sądu lub prokuratora⁹¹.

Kajdanek używa się w celu częściowego unieruchomienia kończyn⁹².

Kajdanki zakłada się na ręce trzymane z tyłu⁹³.

Kajdanek zespolonych lub kajdanek zakładanych na nogi można użyć wyłącznie wobec osób:

- 1) agresywnych;
- 2) zatrzymanych w związku z podejrzeniem popełnienia przestępstwa z użyciem broni palnej, materiałów wybuchowych lub innego niebezpiecznego narzędzia lub przestępstwa, o którym mowa w art. 115 § 20 kk (przestępstwo o charakterze terrorystycznym), art. 148 kk (zabójstwo) lub art. 258 kk (udział lub kierowanie zorganizowaną grupą lub związkiem przestępczym albo o charakterze terrorystycznym);
- 3) pozbawionych wolności⁹⁴.

W przypadku prewencyjnego użycia kajdanek lub gdy w ocenie policjanta prawdopodobieństwo podjęcia próby ucieczki, stawiania czynnego oporu lub wystąpienia zachowania mogącego zagrażać życiu, zdrowiu lub mieniu jest nieznaczące, kajdanki można założyć na ręce trzymane z przodu⁹⁵.

⁸⁸ Art. 13 ust. 1 „ustawy”.

⁸⁹ Art. 15 ust. 1 „ustawy”.

⁹⁰ Art. 13 ust. 1 „ustawy”.

⁹¹ Art. 15 ust. 2 „ustawy”.

⁹² Art. 15 ust. 3 „ustawy”.

⁹³ Art. 15 ust. 4 „ustawy”.

⁹⁴ Art. 15 ust. 5 „ustawy”.

⁹⁵ Art. 15 ust. 6 „ustawy”.

Kajdanek zakładanych na nogi używa się równocześnie z kajdankami zakładanymi na ręce⁹⁶.

- **Kaftana bezpieczeństwa lub pasa obezwładniającego używa się**, jeżeli użycie innych środków przymusu bezpośredniego jest niemożliwe albo może okazać się nieskuteczne, w przypadkach:

- 1) przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do zamachu na życie, zdrowie lub wolność policjanta lub innej osoby;
- 2) przeciwdziałania naruszeniu porządku lub bezpieczeństwa publicznego;
- 3) ochrony porządku lub bezpieczeństwa na obszarach lub w obiektach chronionych przez policjanta;
- 4) ujęcia osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą;
- 5) zatrzymania osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą;
- 6) pokonania czynnego oporu;
- 7) przeciwdziałania czynnościom zmierzającym do autoagresji⁹⁷.

Kaftana bezpieczeństwa i pasa obezwładniającego można użyć także prewencyjnie w celu zapobieżenia ucieczce osoby ujętej, doprowadzanej, zatrzymanej, konwojowanej lub umieszczonej w strzeżonym ośrodku, areszcie w celu wydalenia lub osoby pozbawionej wolności, a także w celu zapobieżenia objawom agresji lub autoagresji tych osób⁹⁸.

Kaftana bezpieczeństwa lub pasa obezwładniającego jednoczęściowego używa się w celu unieruchomienia rąk⁹⁹.

Pasa obezwładniającego wieloczęściowego używa się w celu unieruchomienia osoby¹⁰⁰.

Użycie kaftana bezpieczeństwa lub pasa obezwładniającego nie może utrudniać oddychania lub tamować obiegu krwi¹⁰¹.

W przypadku użycia kaftana bezpieczeństwa lub pasa obezwładniającego w stosunku do nieletniego, należy zapewnić mu niezwłocznie pomoc medyczną, a dalsze użycie tych środków uzależnia się od opinii osoby udzielającej tej pomocy¹⁰².

- **Kasku zabezpieczającego można użyć** w przypadku przeciwdziałania czynnościom zmierzającym do autoagresji¹⁰³.

Kasku zabezpieczającego można użyć także prewencyjnie w celu zapobieżenia ucieczce osoby ujętej, doprowadzanej, zatrzymanej, konwojowanej lub umieszczonej w strzeżonym ośrodku, areszcie w celu wydalenia lub osoby pozbawionej wolności, a także w celu zapobieżenia objawom agresji lub autoagresji tych osób¹⁰⁴.

Kasku zabezpieczającego używa się w celu zapobieżenia samookaleczeniu głowy, po uprzednim założeniu pasa obezwładniającego jednoczęściowego lub kaftana bezpieczeństwa albo kajdanek na ręce trzymane z tyłu¹⁰⁵.

- **Siatki obezwładniającej można użyć lub ją wykorzystać**, jeżeli użycie innych środków przymusu bezpośredniego jest niemożliwe albo może okazać się nieskuteczne, w przypadkach:

- 1) odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie, zdrowie lub wolność policjanta lub innej osoby;
- 2) przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do zamachu na życie, zdrowie lub wolność policjanta lub innej osoby;

⁹⁶ Art. 15 ust. 7 „ustawy”.

⁹⁷ Art. 16 ust. 1 „ustawy”.

⁹⁸ Art. 13 ust. 1 „ustawy”.

⁹⁹ Art. 16 ust. 2 „ustawy”.

¹⁰⁰ Art. 16 ust. 3 „ustawy”.

¹⁰¹ Art. 16 ust. 5 „ustawy”.

¹⁰² Art. 16 ust. 2–5 „ustawy”.

¹⁰³ Art. 17 ust. 1 „ustawy”.

¹⁰⁴ Art. 13 ust. 1 „ustawy”.

¹⁰⁵ Art. 17 ust. 2 „ustawy”.

- 3) przeciwdziałania naruszeniu porządku lub bezpieczeństwa publicznego;
- 4) przeciwdziałania bezpośredniemu zamachowi na ochraniane przez policjanta obszary, obiekty lub urządzenia;
- 5) ujęcia osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą;
- 6) zatrzymania osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą¹⁰⁶.

Siatkę obezwładniającą **można wykorzystać wobec zwierzęcia**, którego zachowanie zagraża bezpośrednio życiu lub zdrowiu policjanta lub innej osoby¹⁰⁷.

Siatki obezwładniającej używa się w celu unieruchomienia osoby lub wykorzystuje się ją w celu unieruchomienia zwierzęcia¹⁰⁸.

Siatkę obezwładniającą miota się z broni palnej albo innych urządzeń albo zarzuca się ją ręcznie¹⁰⁹.

● **Pałki służbowej** policjant **może użyć lub wykorzystać** ją w przypadkach:

- 1) wyegzekwowania wymaganego prawem zachowania zgodnie z wydanym przez policjanta poleceniem;
- 2) odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie, zdrowie lub wolność policjanta lub innej osoby;
- 3) przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do zamachu na życie, zdrowie lub wolność policjanta lub innej osoby;
- 4) przeciwdziałania naruszeniu porządku lub bezpieczeństwa publicznego;
- 5) przeciwdziałania bezpośredniemu zamachowi na ochraniane przez policjanta obszary, obiekty lub urządzenia;
- 6) ochrony porządku lub bezpieczeństwa na obszarach lub w obiektach chronionych przez policjanta;
- 7) przeciwdziałania niszczeniu mienia;
- 8) zapewnienia bezpieczeństwa konwoju lub doprowadzenia;
- 9) ujęcia osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą;
- 10) zatrzymania osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą;
- 11) pokonania czynnego oporu (art. 19 ust. 1)¹¹⁰.

Pałkę służbową **można wykorzystać wobec zwierzęcia**, którego zachowanie zagraża bezpośrednio życiu lub zdrowiu policjanta lub innej osoby¹¹¹.

Pałki służbowej nie stosuje się wobec osób:

- 1) w stosunku do których użyto środków przymusu bezpośredniego w postaci:
  - kajdanek: zakładanych na ręce, zakładanych na nogi, zespolonych;
  - kaftana bezpieczeństwa;
  - pasa obezwładniającego;
  - siatki obezwładniającej;
- 2) obezwładnionych wskutek użycia środków przymusu bezpośredniego w postaci przedmiotów przeznaczonych do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej,
  - z wyjątkiem dźwigni transportowych stosowanych przy użyciu pałki służbowej¹¹².

Pałki służbowej używa się do obezwładnienia osoby przez zadanie bólu fizycznego lub do zablokowania kończyn albo wykorzystuje się ją w celu obezwładnienia zwierzęcia¹¹³.

¹⁰⁶ Art. 18 ust. 1 „ustawy”.

¹⁰⁷ Art. 12 ust. 2 „ustawy”.

¹⁰⁸ Art. 18 ust. 2 „ustawy”.

¹⁰⁹ Art. 18 ust. 3 „ustawy”.

¹¹⁰ Art. 19 ust. 1 „ustawy”.

¹¹¹ Art. 12 ust. 2 „ustawy”.

¹¹² Art. 19 ust. 2 „ustawy”.

¹¹³ Art. 19 ust. 3 „ustawy”.

Pałką służbową nie zadaje się uderzeń i pchnięć w głowę, szyję, brzuch i nieumięśnione oraz szczególnie wrażliwe części ciała, z wyjątkiem sytuacji gdy zachodzi konieczność odparcia zamachu stwarzającego bezpośrednio zagrożenie życia lub zdrowia policjanta lub innej osoby¹¹⁴.

● **Wodnych środków obezwładniających można użyć lub je wykorzystać** przez zastosowanie urządzeń do tego przeznaczonych, w przypadkach:

- 1) wyegzekwowania wymaganego prawem zachowania zgodnie z wydanym przez policjanta poleceniem;
- 2) odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie, zdrowie lub wolność policjanta lub innej osoby;
- 3) przeciwdziałania naruszeniu porządku lub bezpieczeństwa publicznego;
- 4) przeciwdziałania niszczeniu mienia;
- 5) pokonania biernego oporu;
- 6) pokonania czynnego oporu¹¹⁵.

Wodne środki obezwładniające **można wykorzystać wobec zwierzęcia**, którego zachowanie zagraża bezpośrednio życiu lub zdrowiu policjanta lub innej osoby¹¹⁶.

Wodnych środków obezwładniających używa się w celu krótkotrwałego obezwładnienia osoby lub wykorzystuje się je w celu krótkotrwałego obezwładnienia zwierzęcia¹¹⁷.

Wodnych środków obezwładniających można użyć także z dodatkiem środka łzawiącego lub barwiącego¹¹⁸.

● **Psa służbowego można użyć** w przypadkach:

- 1) odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie, zdrowie lub wolność policjanta lub innej osoby;
- 2) przeciwdziałania bezpośredniemu zamachowi na ochraniane przez uprawnionego obszary, obiekty lub urządzenia;
- 3) ochrony porządku lub bezpieczeństwa na obszarach lub w obiektach chronionych przez policjanta;
- 4) zapewnienia bezpieczeństwa konwoju lub doprowadzenia;
- 5) ujęcia osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą;
- 6) zatrzymania osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą;
- 7) pokonania czynnego oporu¹¹⁹.

Psa służbowego używa się, gdy ma założony kaganiec, chyba że:

- 1) został wytresowany do działania bez kagańca;
- 2) użycie psa służbowego służy do:
  - a) odparcia zamachu na życie lub zdrowie policjanta lub innej osoby,
  - b) wykonywania czynności służbowych wobec osób, w stosunku do których użycie broni palnej jest dopuszczalne w przypadkach określonych w „ustawie” w art. 45 w pkt:
    - 1) konieczność odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na:
      - a) życie, zdrowie lub wolność policjanta lub innej osoby albo konieczność przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do takiego zamachu,
      - b) ważne obiekty, urządzenia lub obszary albo konieczność przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do takiego zamachu,

¹¹⁴ Art. 19 ust. 4 „ustawy”.

¹¹⁵ Art. 20 ust. 1 „ustawy”.

¹¹⁶ Art. 12 ust. 2 „ustawy”.

¹¹⁷ Art. 20 ust. 2 „ustawy”.

¹¹⁸ Art. 20 ust. 3 „ustawy”.

¹¹⁹ Art. 21 ust. 1 „ustawy”.

- c) mienie, który stwarza jednocześnie bezpośrednie zagrożenie życia, zdrowia lub wolności policjanta lub innej osoby, albo konieczność przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do takiego zamachu;
  - 2) konieczność przeciwstawienia się osobie:
    - a) niepodporządkowującej się wezwaniu do natychmiastowego porzucenia broni, materiału wybuchowego lub innego niebezpiecznego przedmiotu, którego użycie może zagrozić życiu, zdrowiu lub wolności policjanta lub innej osoby,
    - b) która usiłuje bezprawnie odebrać broń palną policjanta lub innej osobie uprawnionej do jej posiadania;
  - 3) bezpośredni pościg za osobą, gdy zaistnieje konieczność:
    - a) odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na:
      - życie, zdrowie lub wolność policjanta lub innej osoby albo konieczność przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do takiego zamachu,
      - ważne obiekty, urządzenia lub obszary albo konieczność przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do takiego zamachu,
      - mienie, który stwarza jednocześnie bezpośrednie zagrożenie życia, zdrowia lub wolności policjanta lub innej osoby, albo konieczność przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do takiego zamachu, i przeciwstawienia się osobie:
      - niepodporządkowującej się wezwaniu do natychmiastowego porzucenia broni, materiału wybuchowego lub innego niebezpiecznego przedmiotu, którego użycie może zagrozić życiu, zdrowiu lub wolności policjanta lub innej osoby,
      - która usiłuje bezprawnie odebrać broń palną policjanta lub innej osobie uprawnionej do jej posiadania;
    - b) istnieje uzasadnione podejrzenie, że popełniła przestępstwo z art. 115 § 20 kk (przestępstwo o charakterze terrorystycznym), art. 148 kk (zabójstwo), art. 156 § 1 kk (ciężki uszczerbek na zdrowiu), art. 163–165 kk (sprowadzenie zagrożeń dla życia, zdrowia wielu ludzi oraz mienia w wielkich rozmiarach, bezpośredniego niebezpieczeństwa takich zagrożeń, innych rodzajów takich zagrożeń), art. 197 kk (zgwałcenie), art. 252 kk (wzięcie i przetrzymywanie zakładnika) i art. 280–282 kk (rozbój, kradzież rozbójnicza, wymuszenie rozbójnicze)¹²⁰.
- **Konia służbowego można użyć** w przypadkach:
    - 1) odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie, zdrowie lub wolność policjanta lub innej osoby;
    - 2) przeciwdziałania naruszeniu porządku lub bezpieczeństwa publicznego;
    - 3) przeciwdziałania niszczeniu mienia;
    - 4) pokonania biernego oporu;
    - 5) pokonania czynnego oporu¹²¹.

Konia służbowego używa się do kontroli przemieszczania się grupy osób, wykorzystując jego masę¹²².
  - **Pocisków niepenetracyjnych miotanych z broni palnej lub urządzeń do tego przeznaczonych można użyć lub wykorzystać** je w przypadkach:
    - 1) odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie, zdrowie lub wolność policjanta lub innej osoby;
    - 2) przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do zamachu na życie, zdrowie lub wolność policjanta lub innej osoby;
    - 3) przeciwdziałania naruszeniu porządku lub bezpieczeństwa publicznego;

¹²⁰ Art. 21 ust. 2 „ustawy”.

¹²¹ Art. 22 ust. 1 „ustawy”.

¹²² Art. 22 ust. 2 „ustawy”.

- 4) przeciwdziałania bezpośredniemu zamachowi na ochraniane przez policjanta obszary, obiekty lub urządzenia;
- 5) przeciwdziałania niszczeniu mienia;
- 6) zapewnienia bezpieczeństwa konwoju lub doprowadzenia;
- 7) ujęcia osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą;
- 8) zatrzymania osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą;
- 9) pokonania czynnego oporu¹²³.

Pociski niepenetracyjne miotane z broni palnej lub urządzeń do tego przeznaczonych **można wykorzystać wobec zwierzęcia**, którego zachowanie zagraża bezpośrednio życiu lub zdrowiu policjanta lub innej osoby¹²⁴.

W przypadku zbiorowego zakłócenia porządku publicznego użycie pocisków niepenetracyjnych poprzedza się strzałem ostrzegawczym lub salwą ostrzegawczą w bezpiecznym kierunku, z wyjątkiem sytuacji, gdy miałyby to nastąpić w pomieszczeniach, obiektach aresztu śledczego, zakładu karnego, strzeżonego ośrodka lub aresztu w celu wydalenia. Pocisków niepenetracyjnych używa się w celu obezwładnienia osób lub wykorzystuje się w celu obezwładnienia zwierzęcia przez zadanie bólu fizycznego, przy czym nie celuje się w głowę lub szyję¹²⁵.

- **Chemicznych środków obezwładniających** w postaci ręcznych miotaczy substancji obezwładniających, plecakowych miotaczy substancji obezwładniających, granatów łzawiących oraz innych urządzeń przeznaczonych do miotania środków obezwładniających można użyć lub wykorzystać je w przypadkach:

- 1) wyegzekwowania wymaganego prawem zachowania zgodnie z wydanym przez policjanta poleceniem;
- 2) odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie, zdrowie lub wolność policjanta lub innej osoby;
- 3) przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do zamachu na życie zdrowie lub wolność policjanta lub innej osoby;
- 4) przeciwdziałania naruszeniu porządku lub bezpieczeństwa publicznego;
- 5) przeciwdziałania bezpośredniemu zamachowi na ochraniane przez policjanta obszary, obiekty lub urządzenia;
- 6) ochrony porządku lub bezpieczeństwa na obszarach lub w obiektach chronionych przez policjanta;
- 7) przeciwdziałania niszczeniu mienia;
- 8) zapewnienia bezpieczeństwa konwoju lub doprowadzenia;
- 9) ujęcia osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą;
- 10) zatrzymania osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą;
- 11) pokonania biernego oporu;
- 12) pokonania czynnego oporu¹²⁶.

Chemiczne środki obezwładniające **można wykorzystać wobec zwierzęcia**, którego zachowanie zagraża bezpośrednio życiu lub zdrowiu policjanta lub innej osoby¹²⁷.

Chemicznych środków obezwładniających używa się lub wykorzystuje się je w celu krótkotrwałego zakłócenia orientacji przestrzennej lub obezwładnienia¹²⁸.

Chemicznych środków obezwładniających nie używa się wobec osób, w stosunku do których użyto środków w postaci:

¹²³ Art. 23 ust. 1 „ustawy”.

¹²⁴ Art. 12 ust. 2 „ustawy”.

¹²⁵ Art. 23 ust. 2 i 3 „ustawy”.

¹²⁶ Art. 24 ust. 1 „ustawy”.

¹²⁷ Art. 12 ust. 2 „ustawy”.

¹²⁸ Art. 24 ust. 2 „ustawy”.

- kajdanek: zakładanych na ręce, zakładanych na nogi, zespolonych;
- kaftana bezpieczeństwa;
- pasa obezwładniającego;
- siatki obezwładniającej,

lub przedmiotów przeznaczonych do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej¹²⁹.

● **Przedmiotów przeznaczonych do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej można użyć lub wykorzystać** je w przypadkach:

- 1) odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie, zdrowie lub wolność policjanta lub innej osoby;
- 2) przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do zamachu na życie, zdrowie lub wolność policjanta lub innej osoby;
- 3) przeciwdziałania bezpośredniemu zamachowi na ochraniane przez policjanta obszary, obiekty lub urządzenia;
- 4) przeciwdziałania niszczeniu mienia;
- 5) zapewnienia bezpieczeństwa konwoju lub doprowadzenia;
- 6) ujęcia osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą;
- 7) zatrzymania osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą;
- 8) pokonania czynnego oporu¹³⁰.

Przedmioty przeznaczone do obezwładniania osób za pomocą energii **można wykorzystać wobec zwierzęcia**, którego zachowanie zagraża bezpośrednio życiu lub zdrowiu policjanta lub innej osoby¹³¹.

Przedmiotów przeznaczonych do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej używa się w celu krótkotrwałego obezwładnienia osoby lub wykorzystuje się w celu krótkotrwałego obezwładnienia zwierzęcia, jeżeli użycie innych środków przymusu bezpośredniego jest niemożliwe albo może okazać się nieskuteczne. Przedmiotów tych nie używa się wobec osób, w stosunku do których użyto środków w postaci:

- kajdanek: zakładanych na ręce, zakładanych na nogi, zespolonych;
- kaftana bezpieczeństwa;
- pasa obezwładniającego;
- siatki obezwładniającej¹³².

Używając przedmiotów przeznaczonych do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej, nie celuje się w głowę¹³³.

● **Kolczatkę drogową i inne środki służące do zatrzymywania oraz unieruchamiania pojazdów mechanicznych można wykorzystać** w przypadkach:

- 1) ujęcia osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą;
- 2) zatrzymania osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą¹³⁴.

Do ww. środków nie zalicza się kolczatek drogowych połączonych z gruntem oraz zintegrowanych ze szlabanem, a także innych przedmiotów umożliwiających zatrzymywanie pojazdów wykorzystywanych na obszarach i w obiektach podlegających ochronie¹³⁵.

Kolczatkę drogową i inne środki służące do zatrzymywania oraz unieruchamiania pojazdów mechanicznych wykorzystuje umundurowany policjant w celu zatrzymania pojazdu albo unieruchomienia zatrzymanego pojazdu, gdy zachodzi obawa oddalenia się go z miejsca

---

¹²⁹ Art. 24 ust. 3 „ustawy”.

¹³⁰ Art. 25 ust. 1 „ustawy”.

¹³¹ Art. 12 ust. 2 „ustawy”.

¹³² Art. 25 ust. 2 „ustawy”.

¹³³ Art. 25 ust. 3 „ustawy”.

¹³⁴ Art. 30 ust. 1 „ustawy”.

¹³⁵ Art. 30 ust. 2 „ustawy”.

zatrzymania. Wykorzystanie kolczatki drogowej i innych środków służących do zatrzymywania pojazdów mechanicznych w celu zatrzymania pojazdu poprzedza się:

- 1) sygnałem do zatrzymania pojazdu danym przez umundurowanego uprawnionego w sposób zrozumiały i widoczny dla kierującego zatrzymywanym pojazdem;
- 2) wstrzymaniem ruchu drogowego w obu kierunkach w odległości nie mniejszej niż 100 m od wykorzystanego środka¹³⁶.

W przypadku blokowania drogi oznakowanym pojazdem służbowym można odstąpić od wstrzymania ruchu drogowego¹³⁷.

Kolczatki drogowej nie wykorzystuje się w celu zatrzymania pojazdu jednośladowego¹³⁸.

● **Pojazd służbowy można wykorzystać** w przypadkach:

- 1) odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie, zdrowie lub wolność policjanta lub innej osoby;
- 2) przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do zamachu na życie, zdrowie lub wolność policjanta lub innej osoby;
- 3) zapewnienia bezpieczeństwa konwoju lub doprowadzenia;
- 4) ujęcia osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą;
- 5) zatrzymania osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą, jeżeli porusza się jako:

- pojazd uprzywilejowany, czyli pojazd wysyłający sygnały świetlne w postaci niebieskich świateł błyskowych i jednocześnie sygnały dźwiękowe o zmiennym tonie, jadący z włączonymi światłami mijania lub drogowymi, określenie to obejmuje również pojazdy jadące w kolumnie, na której początku i na końcu znajdują się pojazdy uprzywilejowane wysyłające dodatkowo sygnały świetlne w postaci czerwonego światła błyskowego¹³⁹;
- pojazd służbowy jadący w kolumnie pojazdów uprzywilejowanych¹⁴⁰.

Pojazd służbowy wykorzystuje się w celu zatrzymania lub zablokowania innego pojazdu albo pokonania przeszkody¹⁴¹.

● **Środki przeznaczone do pokonywania zamknięć budowlanych i innych przeszkód, w tym materiały wybuchowe, można wykorzystać** w przypadkach:

- 1) odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie, zdrowie lub wolność policjanta lub innej osoby;
- 2) przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do zamachu na życie, zdrowie lub wolność policjanta lub innej osoby;
- 3) przeciwdziałania bezpośredniemu zamachowi na ochraniane przez policjanta obszary, obiekty lub urządzenia;
- 4) ochrony porządku lub bezpieczeństwa na obszarach lub w obiektach chronionych przez policjanta;
- 5) ujęcia osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą;
- 6) zatrzymania osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą;
- 7) przeciwdziałania czynnościom zmierzającym do autoagresji¹⁴².

Środki przeznaczone do pokonywania zamknięć budowlanych i innych przeszkód wykorzystuje się w celu umożliwienia policjantom wejścia do pomieszczeń lub innych miejsc, jeżeli:

¹³⁶ Art. 30 ust. 3–4 „ustawy”.

¹³⁷ Art. 30 ust. 5 „ustawy”.

¹³⁸ Art. 30 ust. 6 „ustawy”.

¹³⁹ Art. 2 pkt 38 ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. prawo o ruchu drogowym (Dz. U. z 2012 r. poz. 1137, z późn. zm.).

¹⁴⁰ Art. 31 ust. 1 „ustawy”.

¹⁴¹ Art. 31 ust. 2 „ustawy”.

¹⁴² Art. 32 ust. 1 „ustawy”.

- 1) użycie lub wykorzystanie innych środków przymusu bezpośredniego mogłoby powodować zagrożenie życia lub zdrowia policjanta lub innej osoby lub
- 2) wejście policjantów do pomieszczeń lub innych miejsc jest niemożliwe bez wykorzystania tych środków¹⁴³.

● **Środków pirotechnicznych o właściwościach ogłuszających lub olśniewających można użyć** w przypadkach:

- 1) odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie, zdrowie lub wolność policjanta lub innej osoby;
- 2) przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do zamachu na życie, zdrowie lub wolność policjanta lub innej osoby;
- 3) przeciwdziałania bezpośredniemu zamachowi na ochraniane przez policjanta obszary, obiekty lub urządzenia;
- 4) ochrony porządku lub bezpieczeństwa na obszarach lub w obiektach chronionych przez policjanta;
- 5) ujęcia osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą;
- 6) zatrzymania osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą;
- 7) przeciwdziałania czynnościom zmierzającym do autoagresji¹⁴⁴.

Do środków pirotechnicznych o właściwościach ogłuszających lub olśniewających zalicza się w szczególności granaty hukowo-błyskowe, także z zawartością gazu łzawiącego, petardy oraz granaty dymne¹⁴⁵.

Środków pirotechnicznych o właściwościach ogłuszających lub olśniewających używa się w celu poprawy bezpieczeństwa podczas wykonywania ustawowych zadań przez policjanta, w warunkach stwarzających szczególne zagrożenie życia lub zdrowia uprawnionego lub innej osoby. Środki te służą do ograniczania możliwości działania osób zatrzymywanych przez krótkotrwale zakłócenie ich orientacji przestrzennej lub odwrócenie ich uwagi od działań uprawnionego, gdy istnieje podejrzenie, że osoby te będą stawiać intensywny opór¹⁴⁶.

Zgodnie z art. 16a ustawy o Policji **wobec nieletniego doprowadzonego do policyjnej izby dziecka policjanci mogą użyć następujących środków przymusu bezpośredniego:**

- 1) siła fizyczna w postaci technik:
  - a) transportowych,
  - b) obrony,
  - c) ataku,
  - d) obezwładnienia;
- 2) kajdanki:
  - a) zakładane na ręce,
  - b) zakładane na nogi,
- 3) kaftan bezpieczeństwa;
- 4) pas obezwładniający;
- 5) kask zabezpieczający;
- 6) pałka służbowa;
- 7) chemiczne środki obezwładniające w postaci:
  - a) ręcznych miotaczy substancji obezwładniających,
- 8) przedmioty przeznaczone do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej,

---

¹⁴³ Art. 32 ust. 2 „ustawy”.

¹⁴⁴ Art. 33 „ustawy”.

¹⁴⁵ Tamże.

¹⁴⁶ Tamże.

w przypadkach:

- 1) wyegzekwowania wymaganego prawem zachowania zgodnie z wydanym przez policjanta poleceniem;
- 2) odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie, zdrowie lub wolność policjanta lub innej osoby;
- 3) przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do zamachu na życie, zdrowie lub wolność policjanta lub innej osoby;
- 4) przeciwdziałania niszczeniu mienia;
- 5) ujęcia osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą;
- 6) zatrzymania osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą;
- 7) pokonania biernego oporu;
- 8) pokonania czynnego oporu;
- 9) przeciwdziałania czynnościom zmierzającym do autoagresji¹⁴⁷.

---

¹⁴⁷ Art. 59 pkt 2 „ustawy”.

X. Użycie i wykorzystanie środków przymusu bezpośredniego przez pododdziały zwarte

---

Środki przymusu bezpośredniego **mogą być użyte lub wykorzystane** przez pododdział zwarty¹⁴⁸.

Zgody na użycie lub wykorzystanie środków przymusu bezpośredniego przez pododdział zwarty Policji udzielają: Komendant Główny Policji, właściwy miejscowo komendant wojewódzki (Stołeczny) albo osoby przez nich upoważnione. Zgody takiej może również udzielić także dowódca pododdziału zwanego, gdy zwłoka w użyciu lub wykorzystaniu tych środków groziłaby bezpośrednim niebezpieczeństwem dla życia lub zdrowia policjanta, innej osoby lub mienia lub niebezpieczeństwem zamachu na ważne obiekty, urządzenia lub obszary¹⁴⁹.

Użycie lub wykorzystanie środków przymusu bezpośredniego przez pododdział zwarty następuje na rozkaz dowódcy tego pododdziału¹⁵⁰.

Bezpośrednio przed wydaniem rozkazu użycia środków przymusu bezpośredniego przez pododdział zwarty jego dowódca wzywa do zachowania zgodnego z prawem, w szczególności do porzucenia broni lub innego podobnie niebezpiecznego przedmiotu lub do zaniechania stosowania przemocy, a następnie uprzedza o możliwości użycia środków przymusu bezpośredniego w przypadku niepodporządkowania się temu wezwaniu. W przypadku braku możliwości nawiązania kontaktu z dowódcą lub w sytuacji zagrażającej życiu lub zdrowiu policjanta lub innej osoby policjant wchodzący w skład pododdziału zwanego może użyć środków przymusu bezpośredniego lub wykorzystać te środki na zasadach określonych w ustawie o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej¹⁵¹.

Zaprzestanie użycia środków przymusu bezpośredniego przez pododdział zwarty następuje na rozkaz dowódcy lub niezwłocznie po osiągnięciu zamierzonego celu¹⁵².

W przypadku, gdy w wyniku użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego przez pododdział zwarty:

- 1) nastąpiło zranienie osoby;
- 2) wystąpiły inne widoczne objawy zagrożenia życia lub zdrowia tej osoby;
- 3) nastąpiła śmierć osoby;
- 4) nastąpiło zniszczenie mienia;
- 5) nastąpiło zranienie lub śmierć zwierzęcia

oraz wystąpiły objawy uzasadniające konieczność udzielenia osobie kwalifikowanej pierwszej pomocy lub medycznych czynności ratunkowych albo nastąpiła śmierć tej osoby lub wyrządzona została szkoda w mieniu znacznej wartości, właściwy przełożony lub osoba pełniąca służbę dyżurną niezwłocznie:

- zapewnia w razie potrzeby wezwanie kwalifikowanej pierwszej pomocy lub podmiotów świadczących medyczne czynności ratunkowe osobom poszkodowanym;
- zapewnia zabezpieczenie śladów i dowodów użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego;
- informuje o tym zdarzeniu właściwą miejscowo jednostkę organizacyjną Policji.

---

¹⁴⁸ Art. 41 „ustawy”.

¹⁴⁹ Art. 42 ust. 1 pkt 1 i ust. 2 „ustawy”.

¹⁵⁰ Art. 43 ust. 1 „ustawy”.

¹⁵¹ Art. 43 ust. 2–3 „ustawy”.

¹⁵² Art. 43 ust. 4 „ustawy”.

Przełożony policjanta lub osoba pełniąca służbę dyżurną powiadamia o zdarzeniu właściwego miejscowo prokuratora. Niezależnie od innych obowiązków przełożony ustala, czy użycie lub wykorzystanie środków przymusu bezpośredniego nastąpiło zgodnie z prawem oraz niezwłocznie powiadamia właściwego przełożonego¹⁵³.

O zdarzeniach, w których nastąpiło zranienie osoby, wystąpiły inne widoczne objawy zagrożenia życia lub zdrowia tej osoby, nastąpiła śmierć osoby, nastąpiło zniszczenie mienia, dowódca niezwłocznie powiadamia organ lub osobę, która udzieliła zgody na użycie środków przymusu bezpośredniego, albo osobę pełniącą służbę dyżurną. A w przypadku, gdy zwłoka w użyciu lub wykorzystaniu tych środków groziłaby bezpośrednim niebezpieczeństwem dla życia lub zdrowia policjanta, innej osoby lub mienia lub niebezpieczeństwem zamachu na ważne obiekty, urządzenia lub obszary i zgody udzielił dowódca pododdziału zwartego, powiadamia o zdarzeniu Komendanta Głównego Policji, właściwego miejscowo komendanta wojewódzkiego (Stołecznego) albo osobę przez nich upoważnioną¹⁵⁴.

---

¹⁵³ Art. 44 ust. 1 „ustawy”.

¹⁵⁴ Art. 44 ust. 2 „ustawy”.

XI. Dokumentowanie czynności użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego

---

Zgodnie z przepisami „ustawy” użycie lub wykorzystanie środków przymusu bezpośredniego policjanci dokumentują w notatniku służbowym oraz w formie notatki¹⁵⁵. Policjant **może dokumentować w notatniku służbowym użycie i wykorzystanie środków przymusu bezpośredniego**, gdy skutkiem użycia lub wykorzystania tych środków nie było zranienie osoby lub wystąpienie innych widocznych objawów zagrożenia życia lub zdrowia tej osoby albo jej śmierć, zranienie albo śmierć zwierzęcia albo zniszczenie mienia¹⁵⁶. Zatem „ustawa” nie reguluje dla policjantów kwestii dokumentowania w notatniku służbowym użycia i wykorzystania środków przymusu bezpośredniego, gdy skutkiem użycia lub wykorzystania tych środków było zranienie osoby lub wystąpienie innych widocznych objawów zagrożenia życia lub zdrowia tej osoby albo jej śmierć, zranienie albo śmierć zwierzęcia albo zniszczenie mienia, wskazując jedynie na fakultatywność takiego dokumentowania w sytuacji braku ww. skutków użycia lub wykorzystania tych środków. Ustawa ta nie definiuje pojęć „notatnik służbowy” oraz „notatka”. Nie odsyła również w tej kwestii do innych przepisów. Zatem w tej sytuacji prawnej, w odniesieniu do policjantów, mają zastosowanie obowiązujące przepisy niższej rangi regulujące tę problematykę. Są to wytyczne nr 2 Komendanta Głównego Policji z dnia 26 czerwca 2007 r. w sprawie zasad ewidencjonowania, wypełniania oraz przechowywania notatników służbowych¹⁵⁷. Zgodnie z § 4 wymienionych wytycznych **w notatniku służbowym policjant dokumentuje czynności służbowe, zgodnie z obowiązującymi przepisami oraz inne, niezbędne informacje, dotyczące przebiegu służby**. W oparciu o § 3 wymienionych wytycznych zalecenie to dotyczy:

- 1) policjantów pełniących służbę patrolową (w tym policjantów komórek ruchu drogowego pełniących służbę zewnętrzną), interwencyjną, obchodową, konwojową i ochronną, z wyjątkiem policjantów pełniących służbę na stanowiskach, gdzie przebieg służby rejestruje się w odrębnej dokumentacji zgodnie z obowiązującymi przepisami;
- 2) innych policjantów na podstawie odrębnych przepisów oraz wskazanych decyzjami komendantów wojewódzkich (Stołecznego), powiatowych (rejonowych, miejskich) Policji na obszarze swojego działania.

Zatem policjanci zobowiązani do prowadzenia notatnika służbowego powinni dokumentować w nim informacje dotyczące przebiegu każdego zdarzenia związanego z użyciem lub wykorzystaniem środków przymusu bezpośredniego, bez względu na skutek użycia i wykorzystania wymienionych środków, w tym również wykonane czynności procedury przed ich użyciem lub wykorzystaniem, nawet gdyby do użycia lub wykorzystania środków tych nie doszło.

W pracy policyjnej notatnik służbowy jest podstawowym rodzajem dokumentacji służbowej, którą mają obowiązek prowadzić wyznaczeni policjanci. Powinien odzwierciedlać prze-

---

¹⁵⁵ Art. 51 ust. 1 „ustawy”.

¹⁵⁶ Art. 51 ust. 4 „ustawy”.

¹⁵⁷ Dz. Urz. KGP z 2007 r. Nr 13, poz. 104, z późn. zm., przedmiotowe wytyczne zostały zmienione wytycznymi nr 5 Komendanta Głównego Policji z dnia 20 listopada 2013 r. zmieniające wytyczne w sprawie zasad ewidencjonowania, wypełniania oraz przechowywania notatników służbowych (Dz. Urz. KGP poz. 97).

bieg służby policjanta, z wyraźnym zaznaczeniem rodzajów absencji w służbie oraz rodzajów i przebiegu poszczególnych służb. Zapisy w notatniku służbowym powinny zawierać istotne informacje z przebiegu służby, w tym szczególnie dotyczące odprawy do służby, realizowanych w jej trakcie zadań oraz istotnych czynności zleconych do realizacji lub podjętych z własnej inicjatywy, czy informacje o ewentualnych kontrolach służby i jej rozliczeniu.

Należy dodać, że przepisy prawne dopuszczają możliwość dokumentowania przebiegu służby przez policjantów przy pomocy nośników elektronicznych lub technicznych, zamiast prowadzenia notatnika służbowego¹⁵⁸.

Zgodnie z przepisami „ustawy” policjant **dokumentuje w notatce użycie i wykorzystanie oraz prewencyjne użycie środków przymusu bezpośredniego**. Notatkę tę policjant przekazuje przełożonemu w przypadku gdy skutkiem tego użycia lub wykorzystania było zranienie osoby lub wystąpienie innych widocznych objawów zagrożenia życia lub zdrowia tej osoby albo jej śmierć, zranienie albo śmierć zwierzęcia albo zniszczenie mienia¹⁵⁹.

„Ustawa” i inne przepisy nie regulują kwestii postępowania z notatką dokumentującą użycie i wykorzystanie oraz prewencyjne użycie środków przymusu bezpośredniego, które nie powodują skutków wymienionych w poprzednim akapicie. Należy przypuszczać, że intencją ustawodawcy było, aby taki dokument został sporządzony i przechowywany przez pewien czas, kiedy zaniknie prawdopodobieństwo powstania lub ujawnienia przedmiotowych skutków w terminie późniejszym od zaistnienia zdarzenia i związana z tym konieczność wykonania czynności służbowych. Zatem, kierując się względami praktyki służby w Policji, należy stwierdzić, że notatkę taką policjant powinien przechowywać we własnym zakresie w jednostce macierzystej, w indywidualnie przydzielonej szafie.

W przypadku użycia środka przymusu bezpośredniego wobec nieletniego umieszczonego w policyjnej izbie dziecka policjant każdorazowo przekazuje przełożonemu **notatkę**, niezależnie od rodzaju i skutku użycia środka przymusu bezpośredniego¹⁶⁰.

W przypadku użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego, którego **skutkiem było zranienie osoby lub wystąpienie innych widocznych objawów zagrożenia życia lub zdrowia tej osoby albo jej śmierć, zranienie albo śmierć zwierzęcia albo zniszczenie mienia, notatka powinna zawierać:**

- 1) służbowe dane identyfikacyjne policjanta;
- 2) określenie czasu i miejsca użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego;
- 3) następujące dane osoby, wobec której użyto środków przymusu bezpośredniego:
  - a) imię i nazwisko,
  - b) serię i numer dokumentu tożsamości,
  - c) datę urodzenia;
- 4) określenie celu użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego;
- 5) informację o przyczynie użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego;
- 6) określenie użytych lub wykorzystanych środków przymusu bezpośredniego i sposób ich użycia;
- 7) opis czynności zrealizowanych przed użyciem lub wykorzystaniem środków przymusu bezpośredniego i po użyciu lub wykorzystaniu tych środków;
- 8) opis skutków użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego;
- 9) informację o udzieleniu pierwszej pomocy i jej zakresie lub zapewnieniu wezwania kwalifikowanej pierwszej pomocy lub podmiotów świadczących medyczne czynności ratunkowe;

¹⁵⁸ Rozporządzenie RM z dnia 26 lipca 2005 r. w sprawie realizacji niektórych uprawnień policjantów (Dz. U. Nr 141, poz. 1186) oraz zarządzenie nr 768 Komendanta Głównego Policji z dnia 14 sierpnia 2007 r. w sprawie form i metod pełnienia służby patrolowej.

¹⁵⁹ Art. 51 ust. 2 pkt 1 „ustawy”.

¹⁶⁰ Art. 51 ust. 3 „ustawy”.

10) następujące dane ustalonych świadków zdarzenia:

- a) imię i nazwisko oraz serię i numer dokumentu tożsamości albo
- b) służbowe dane identyfikacyjne, jeżeli świadkiem zdarzenia był uprawniony;

11) podpis policjanta¹⁶¹.

Jeżeli uzyskanie danych osoby, wobec której użyto środków przymusu bezpośredniego było niemożliwe, w notatce podaje się przyczyny ich nieumieszczenia¹⁶².

W przypadku gdy w wyniku użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego **nie nastąpiło zranienie osoby lub wystąpienie innych widocznych objawów zagrożenia życia lub zdrowia tej osoby albo jej śmierć, zranienie albo śmierć zwierzęcia albo zniszczenie mienia, notatka zawiera tylko:**

- 1) służbowe dane identyfikacyjne policjanta;
- 2) określenie czasu i miejsca użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego;
- 3) następujące dane osoby, wobec której użyto środków przymusu bezpośredniego:
  - a) imię i nazwisko,
  - b) serię i numer dokumentu tożsamości,
  - c) datę urodzenia;
- 4) określenie celu użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego;
- 5) informację o przyczynie użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego;
- 6) określenie użytych lub wykorzystanych środków przymusu bezpośredniego i sposób ich użycia;
- 7) podpis policjanta.

Jeżeli uzyskanie danych osoby, wobec której użyto środków przymusu bezpośredniego, było niemożliwe, w notatce podaje się przyczyny ich nieumieszczenia¹⁶³.

Użycie i wykorzystanie środków przymusu bezpośredniego przez **pododdział zwarty Policji** jego dowódca dokumentuje niezwłocznie po zakończeniu działań tego pododdziału, w trakcie których nastąpiło to użycie lub wykorzystanie, sporządzając notatkę, którą przekazuje organowi lub osobie, która udzieliła zgody na użycie tych środków¹⁶⁴.

W przypadku użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego przez pododdział zwarty Policji dowódca sporządza notatkę, która zawiera:

- 1) służbowe dane identyfikacyjne policjanta;
- 2) określenie czasu i miejsca użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego;
- 3) następujące dane osoby, wobec której użyto środków przymusu bezpośredniego:
  - a) imię i nazwisko,
  - b) serię i numer dokumentu tożsamości,
  - c) datę urodzenia;
- 4) informację o przyczynie użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego;
- 5) określenie użytych lub wykorzystanych środków przymusu bezpośredniego i sposób ich użycia;
- 6) opis skutków użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego;
- 7) następujące dane ustalonych świadków zdarzenia:
  - a) imię i nazwisko oraz serię i numer dokumentu tożsamości albo
  - b) służbowe dane identyfikacyjne, jeżeli świadkiem zdarzenia był policjant;
- 8) informację o organie lub osobie, która udzieliła zgody na użycie tych środków;
- 9) opis postępowania poprzedzającego użycie lub wykorzystanie tych środków;
- 10) określenie sposobu realizacji działań podjętych w sytuacji, gdy wszelka zwłoka w użyciu lub wykorzystaniu środków przymusu bezpośredniego groziłaby bezpośrednim niebezpie-

---

¹⁶¹ Art. 54 ust. 1 „ustawy”.

¹⁶² Art. 54 ust. 2 „ustawy”.

¹⁶³ Art. 54 ust. 3 „ustawy”.

¹⁶⁴ Art. 52 ust. 2 „ustawy”.

czeństwem dla życia lub zdrowia policjanta lub innej osoby, mienia lub niebezpieczeństwem dokonania zamachu na ważne obiekty, urządzenia lub obszary;

11) informację o liczebności pododdziału zwartego.

12) podpis policjanta¹⁶⁵.

Oczywiście dowódca pododdziału zwartego Policji, sporządzając przedmiotową notatkę jako „służbowe dane identyfikacyjne policjanta”, wpisuje własne dane służbowe oraz składa własny podpis.

Jeżeli uzyskanie danych osoby, wobec której użyto środków przymusu bezpośredniego (imię i nazwisko, seria i numer dokumentu tożsamości, data urodzenia) było niemożliwe, w notatce podaje się przyczyny ich nieumieszczenia¹⁶⁶.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami, dokonywane przez policjantów w notatniku służbowym wpisy dotyczące poszczególnych czynności, powinny być krótkie, rzeczowe, i zawierać dane niezbędne do opracowania innej dokumentacji, a w szczególności:

1) czasu przyjęcia zgłoszenia, miejsca oraz czasu rozpoczęcia i zakończenia poszczególnych czynności;

2) zastosowania środków oddziaływania wychowawczego oraz poinformowania osoby, wobec której podjęto czynność o prawie złożenia zażalenia do właściwego miejscowo prokuratora na sposób przeprowadzania czynności określonych w odrębnych przepisach.

Zapisy powinny być czytelne, dokonywane w trakcie lub bezpośrednio po zakończeniu czynności służbowej. A w patrolach dwu- lub wieloosobowych oraz w służbie obchodowej dzielnicowych dopuszcza się prowadzenie szczegółowego zapisu przebiegu podejmowanych czynności przez policjanta, który wykonywał czynność. Pozostali policjanci dokonują zapisu w sposób skrócony, wskazując jedynie miejsce, czas i rodzaj czynności¹⁶⁷.

Zatem, w świetle przytoczonej regulacji prawnej, zdaniem autorów opracowania, należy stwierdzić, że skoro „ustawa” ani inny przepis prawny nie reguluje treści zapisu w notatniku służbowym z użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego, zapis ten powinien zawierać elementy określone przez „ustawę” dla notatki z użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego, przedstawione w sposób zwięzły i rzeczowy. Wytworzoną dokumentację z użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego policjanci każdorazowo po zakończeniu służby patrolowej przekazują bezpośrednio przełożonemu, a w razie jego nieobecności wyznaczonemu przez kierownika jednostki Policji innemu policjantowi odpowiedzialnemu za służbę patrolową, informując o jej przebiegu oraz wynikach¹⁶⁸.

---

¹⁶⁵ Art. 56 „ustawy”.

¹⁶⁶ Tamże.

¹⁶⁷ § 4 ust. 4–6 wytycznych nr 2 Komendanta Głównego Policji z dnia 26 czerwca 2007 r. w sprawie zasad ewidencjonowania, wypełniania oraz przechowywania notatników służbowych.

¹⁶⁸ § 37 ust. 1–2 zarządzenia nr 768 Komendanta Głównego Policji z dnia 14 sierpnia 2007 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań przez policjantów pełniących służbę patrolową oraz koordynacji działań o charakterze prewencyjnym.

Akty prawne

- Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz. U z 1993 r. Nr 61, poz. 284, z późn. zm.).
- Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 10 grudnia 1984 r. (Dz. U. z 1989 r. Nr 63, poz. 378).
- Ustawa z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (Dz. U. z 2012 r. poz. 1015, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 2010 r. Nr 33, poz. 178, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2011 r. Nr 287, poz. 1687, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. z 2011 r. Nr 231, poz. 1375).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. Prawo o ruchu drogowym (Dz. U. z 2012 r. poz. 1137, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz. U. z 2013 r. poz. 395, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (Dz. U. poz. 628, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 30 sierpnia 2013 r. o zmianie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1165).
- Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1247).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 lipca 2005 r. w sprawie sposobu postępowania przy wykonywaniu niektórych uprawnień policjantów (Dz. U. Nr 141, poz. 1186).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 15 listopada 2001 r. w sprawie uzbrojenia Policji (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 139, z późn. zm.).
- Zarządzenie nr 768 Komendanta Głównego Policji z dnia 14 sierpnia 2007 r. w sprawie form i metod wykonywania zadań przez policjantów pełniących służbę patrolową oraz koordynacji działań o charakterze prewencyjnym (Dz. Urz. KGP Nr 15, poz. 119, z późn. zm.).
- Wytyczne nr 2 Komendanta Głównego Policji z dnia 26 czerwca 2007 r. w sprawie zasad ewidencjonowania, wypełniania oraz przechowywania notatników służbowych (Dz. Urz. KGP Nr 13, poz. 104, z późn. zm.).

Literatura

- Bojanowski M., Giezek J., Sienkiewicz Z., *Prawo karne – część ogólna i szczególna*, LexisNexis, Warszawa 2006.
- Dyduch L., *Postępowanie policjantów z bronią palną przydzieloną do celów służbowych*, CSP Legionowo 2012.
- Goettel M., *Uprawnienia policjanta – stosowanie środków przymusu bezpośredniego*, WSPol Szczytno 1996.
- Kołątaj P., „Biuletyn Prawny” 2001, nr 10, Biuro Prawne Komendy Głównej Policji.
- Leksykon policyjny*, pod red. W. Pływaczewskiego, G. Kędzierskiej, WSPol, Szczytno 2001.
- Mały słownik języka polskiego*, pod red. S. Skorupki, H. Anderskiej, Z. Łepickiej, PWN Warszawa 1969.
- Marek A., *Kodeks karny. Komentarz*, Wolters Kluwer Polska SA, wydanie 5, Warszawa 2010.
- Uniwersalny słownik języka polskiego*, pod red. S. Dubisza, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003.
- Pismo podpisane przez Dyrektora Biura Prewencji i Ruchu Drogowego KGP z dnia 19 lipca 2013 r. L.dz. EP- 935/914/586/13.
- Sawaściuk E., *Autoagresja*, „Niebieska Linia” 2003, nr 2.